

אסיר ושמו ג'וני

גדעון פלאי - לוחם הפלמ"ח - בכלא ירושלים

מכתבים ועדויות



מוזיאון אסירי המחתרות
- "הגנה", אצ"ל ולח"י -
ירושלים

חומות אֶפְלו... / חיים חפר

חומות אֶפְלו, נוֹגֶה מְאוֹד הַשִּׁיר.
וְהַבְּדִידוֹת עֲטָפָה סְרִיגִים וְתָא.
רַק הַד כְּבָלִים בְּזֶמֶר הָאֶסִיר,
וְאֶבְנִים שׁוֹקְעוֹת בְּעֶלְטָה...

וְהוּא זוֹכֵר אֵילָן בְּתוֹךְ הַכֶּפֶר.
וְנִעְרָה, וְטַל עַל הַפְּרָחִים.
וְתִקְנֹתוֹ כִּי כֹלָא יִמְגֵר,
אֶל יְדִידָיו קוֹרֵאת מִנִּי דְרָכִים.

אֶף הֵם יוֹדְעִים: יֵשׁ לִילָה בְּלִי כּוֹכָב,
עַתָּה הַתְּרוּעָה תִּבְקַע בּוֹ אֲדִירָה.
וְהָרָעִים - בְּאֵשׁ סוֹפֶת הַקֶּרֶב -
עוֹד יַעֲלוּ חוֹמוֹת בְּסַעְרָה.

חומות אֶפְלו. הַשִּׁיר גִּוַע אֵט,
אֶף אוֹר גָּדוֹל פּוֹרֵץ לְתוֹךְ הַתָּא.
תִּקְנֹת אֶסִיר בְּאִישׁוֹנִים תִּצַּת -
כִּי רָעִיו, רָעִיו צוֹפִים לְיוֹם פְּקוּדָה.

הקדמה

בנובמבר '91 עבר בנין בית הסוהר המרכזי שבמגרש הרוסים בירושלים לידי משרד הביטחון. יחידת המוזיאונים של משהב"ט קיבלה על עצמה להפוך את האתר למוזיאון מכובד וממלכתי לאסירי המחתרות ה"הגנה" אצ"ל ולח"י.

בדרך הטבע נמצאו מעט נושאים עליהם היה קונסנזוס מוחלט בין שלושת פלגי המחתרות. כך הייתה אישיותו של "אבי האסירים" - הרב אריה לוי, דמותו של "זהבי" - שמואל כהן, הסוהר העברי בעל לב הזהב, וכך גם דמותו של אסיר הפלמ"ח "ג'וני" - גדעון פלאי.

שמו חזר והוזכר שוב ושוב בעדויותיהם של רוב האסירים מן ה"הגנה" האצ"ל ולח"י. כולם חלקו שבחים לכּוֹשֵׁר מנהיגותו, אומץ לבו, לאישיותו הישרה וההגונה. כאשר הגיעו לידינו העתקים של כמה ממכתביו - נשבו גם לבותינו בקסמי אישיותו.

יהודית הייזלר, מדריכה במוזיאון אסירי המחתרות מעידה מצידה:
"בסיוור במוזיאון אסירי המחתרות בירושלים מספר המדריך, בין היתר, על אסירים שישבו בבית הסוהר.

מאות לוחמי מחתרות ישבו כאן, ורק על אחדים מהם בחרנו לספר. נבחרו אותם אסירים ה"מייצגים" את המחתרות שאליהן השתייכו - באופן בולט - בגלל פעולות שהשתתפו בהן או פרטים אחרים הקשורים בהם ומאפיינים את מחתרתם.

את גדעון פלאי בחרנו כ"מייצג" ארגון ה"הגנה" - הן בגלל מעשיו ופעולותיו והן בגלל אישיותו המרשימה, המלבבת והמקובלת על כל האסירים - כפי שהוא משתקף במכתביו ובמכתביהם, עדויותיהם ויומניהם של האנשים שהכירו אותו.

כאיש פלמ"ח מה"הכשרה" בקרית ענבים ובן המשק בעצמו, מיצג גדעון את פעולות ה"הגנה" בעבודה חקלאית של ההתיישבות העובדת, בגאולת הארץ והשיבה למקורות - בצד הגנה על החיים היהודיים המתחדשים בארץ ישראל. גדעון פלאי גם טען בפני השופט במשפט להגנתו ש"הנשק הוא נשק מגן".

ספור מותה של חברתו הפלמ"חניקית, ברכה פולד, קושר אותו גם אל מפעל אחר של ה"הגנה" - ארגון ה"העפלה". העלייה על הקרקע, בניית כוח המגן והעלייה לארץ ישראל היו ללא ספק הפעולות החשובות של ה"הגנה" ושל הישוב

כולו בדרך למדינה עברית.

גדעון היה גם מאותם אנשים שהמסירות, הנחישות והנכונות להקריבה גרמו להם לוותר על תוכניותיהם האישיות, ואפילו להבליג על אכלם האיש, כדי להתפנות אל המאבק בבריטים ובערבים העומדים למכשול בדרך להקמת הבית הלאומי..."

אך בצד היותו אידיאולוג ורציני עד מוות בהגשמת המטרות שהציב לעצמו, היה גדעון גם איש רעים להתרועע, ספורטאי נלהב ומוכשר, צעיר רגיש ומתבונן היודע להבחין בפרטים ולהיות משועשע מהם, ובעיקר - מופת ודוגמא לחבריו ולפקודיו.

בדרך כלל היה גדעון בחור צנוע, אך בשעת הצורך ידע "לתפוש" פיקוד, להורות לאנשיו כיצד לנהוג וללכת בראשם. הוא היה מפקד אהוב ונערץ.

למרות העובדה שגם בכלא נשמרו ההשתייכויות המחתרתיות, ולעיתים אף התגלעו מתחים ואי הסכמה בין האסירים מהארגונים השונים, היה ג'וני תמיד מקובל על כולם בזכות אישיותו, חביבותו, יושרו, הישגיו בספורט, אומץ ליבו והכבוד העצמי הלאומי שאפיין אותו כל-כך. גם עם האסירים הערבים התרועע, כשהוא לומד את מנהגיהם וממלא אחריהם ברגישות רבה.

מכתביו להוריו ולחבריו מעידים על עושר אישיותו וגם על כשרון הכתיבה וחוש ההומור שלו.

גדעון היה בן יחיד להוריו, רחל ובן-ציון, והילד הבכור בקיבוץ קריית ענבים. הוא היה מ"כ בפלוגת פלמ"ח שעברה הכשרה במקום.

על נסיבות תפיסתם של חמשת אסירי קריית ענבים והשלכתם לכלא המרכזי במגרש הרוסים מספר אחד מהחמישה - סטש - אברהם סטשבסקי (ד"ר סביר): " ...ביוני '44 גויסתי לפלמ"ח. הייתי בפלוגה ח' בקריית ענבים. ...מפקד הכיתה שלי היה ג'וני - גדעון פלאי. בכיתה הזאת היו 10 גימנזיסטים ממקומות שונים בארץ, מתל אביב, מעפולה וממקומות אחרים. והייתה גם קבוצה של בנות שלא היו באותה כיתה, אבל בכיתה צמודה לכיתה שלנו. הנוהג היה, שבחלק מהזמן עסקנו באימונים ובחלק - עבדנו במשק.

עבדנו בעידור, בנטיעות, בלול ובמשק החי. אני ביכרתי לעבוד בחיות, ועבדתי ברפת העגלות - התמחיתי בעגלות. מאד נהניתי מהעבודה הזאת. זו הייתה עבודה פיזית די קשה, אבל, זאת הייתה עבודה שראינו בה הצלחה, והעגלות היו יפות ונקיות..."

כל בוקר היינו קמים ב- 5:00, יוצאים לאמונים - בעיקר לריצת בוקר של 6 ק"מ עד 10 ק"מ, כשתמיד היה רץ בראש ג'וני, גדעון פלאי. אחרי העבודה עסקנו מדי פעם בהרצאות ובליוויים תיאורטיים, וגם קצת אימון בנשק, בהיחבא. בקריית ענבים היה בן אדם אחד שהיה נוטר, וכל הנשק היה שלו, כאילו. אבל גם הוא היה קשור לפלמ"ח, ככה שיכולנו להשתמש בנשק.

היה קוריוז אחד מעניין, שנשבענו אמונים כנוטרים להוד מלכותה מלכת אנגליה. זה היה נורא מצחיק. בא איזה סרג'נט מירושלים והשביע אותנו אמונים. זה בעצם היה הדבר היחיד המשעשע.

כעבור כ- 7 חודשים בקריית ענבים, כשחלק מהזמן עסקנו בעבודה וחלק מהזמן באימונים, החליטו המפקדים שהגיע הזמן לצאת למטווח, וכיון שמטווח אי אפשר היה לעשות בקריית ענבים, אז יצאנו.

נסענו לבית הערבה שהיה על שפת ים המלח, ואל הקיבוץ הגיעה אז כל הפלוגה. היו שם איזה 300 איש. זה היה, נדמה לי, 22 לפברואר '45. למחרת היום היה כל ה"ברוך".

למחרת היום יצאה כל הפלוגה למטווח.

היו שם, אם אני לא טועה, 7 רובים. ומפקד הפלוגה חילק את הפלוגה כך, שחלק מהחברה היו על יד המטרות, חלק היו באבטחה על הגבעות מסביב, והרוב היו בין הגבעות - מחכים לתורם לירי. הכיתה שלי, עם ג'וני, הייתה אחראית על לוחות הירי. היינו צריכים להחליף את הניירות ששמשו כלוחות מטרות. וזה היה בעצם התפקיד שלנו, ואפילו לא היה סיפק בידנו לגעת ברובים האלה.

פתאום הופיעו חמישה רוכבים על סוסים, חמישה ערבים שוטרים על סוסים, מעל אחת הגבעות. איך הם הגיעו לשם, למרות השמירה - על זה כבר נכתב הרבה. זאת הייתה, מה שאנחנו קוראים היום, "פאשלה". ומי אחראי לפאשלה הזו, אינני יודע. בכל אופן, הם הופיעו, וכל 300 האנשים היו חסרי אונים ועמדו, ולא ידעו מה לעשות. לא הייתה יד מכוונת להגיד מה לעשות. בכל אופן, אנחנו, אותה יחידה שעמדה ע"י המטרות, קיבלנו הוראה מג'וני לסלק את כל המטרות עד כמה שאפשר - לקרוע, לשבור, לחתוך. היו גם סליקים מוכנים בשביל הרובים, אבל גם כאן, כנראה, היה חוסר מחשבה מלכתחילה, כיוון שכל הרובים - במקום להכניס אותם לתוך הסליקים, הושמו עליהם. ככה שאפשר היה לראות אותם.

כיוון שהשוטרים האלה נכנסו בין חברי הפלוגה המפוזרים בשטח, התקבלה הוראה שאנחנו, הקבוצה הזאת שהיינו על

המטרות, אנחנו נרוץ לכיוון יריחו על מנת למשוך את תשומת ליבם של השוטרים אלינו - שירוצו אחרינו, ועל ידי כך יוכלו השאר לברוח, להתארגן ולחשוב מה לעשות הלאה. זאת הייתה המחשבה, ואנחנו באמת התחלנו לרוץ לכיוון יריחו, כל הקבוצה, והשוטרים, שגילו מהר מאד את שבעת הרובים, תפסו את הרובים ורצו אחרינו. אנחנו די התרחקנו, והגענו לאזור ביצות, ולא יכולנו לעבור. התחלנו לטבוע בתוך הביצות האלה. ואז כבר לא הייתה הקבוצה כולה ביחד, מפני שהתפזרנו בזמן הבריחה. נשארו רק חמישה, השאר התפזרו במקומות אחרים, אני לא יודע איפה. אנחנו, החמישה, התחבאנו בנזק אחד. אילו היינו רק ארבעה לא היינו מתגלים, אבל כיוון שהיינו חמישה, נראה חלקו האחורי של החמישי, שהיה גבוה, על ידי אחד מרוכבי הסוסים.

לנו לא היה נשק, לא היה לנו שום דבר, והנשק היה בידם.

השוטרים פקדו עלינו שנרוץ לכיוון יריחו, שלא נלך, אלא נרוץ לכיוון יריחו. הם בדקו אותנו בהתחלה, ראו שאין לנו נשק אחר והריצו אותנו. תוך כדי ריצה הם עשו לנו כל מיני "קונצים". זרקו את הרובה ואמרו לנו שאנחנו נרים אותו, בידיעה שאנחנו לא רצינו להשאיר סימני אצבעות. כמובן שלא הסכמנו בשום אופן להרים. הם אמרו שיהרגו אותנו אם אנחנו לא נרים. הם הכו אותנו, עלו עם הסוסים עלינו, אבל החלטנו לא, ולא הרמנו. בעיקר זה היה ג'וני שעליו איימו, מפני שהוא תכף תפס את הפיקוד, והם ראו שהוא האיש שהיה האחראי.

בכל אופן, הם המשיכו להריץ אותנו. אנחנו לא ראינו יותר אף אחד מהאנשים, וזה היה מופלא מאד שלא באו להוציא אותנו, להציל אותנו, לעזור לנו. בכל זאת היו שם 300 איש, זה לא צחוק. היו מכוניות והכל... אח"כ קבלנו הודעה ששלחו אוטו חמוש ואמרו שאפילו במחיר כוח ישחררו אותנו. אני לא יודע איך זה התפתח ולמה זה לא בוצע.

בינתיים התקדמנו לכיוון יריחו והגענו לאחד הכפרים הערבים, ופתאום אנחנו שומעים קולות חניגה והילולא בתוך הכפר הזה, רעש ויריות ושמחה. מסתבר שהייתה שם חתונה, וכמו שהיה נהוג אז אצל הערבים בחתונות, היו יורים יריות שמחה באוויר. אבל ה"אהבה ליהודים" הייתה כבר אז מאוד גדולה, וכשהם ראו שאנחנו מתקרבים, אז הם התחילו: "עליהם, עליהם". יש להגיד לזכותם של השוטרים הערבים, שהם לא נתנו לערבים להתנפל עלינו, אחרת היו שוחטים אותנו במאה אחוז. לא היו להם שום בעיות, לכולם היו סכינים, וכולם - עם רובים ואקדחים. זרקו עלינו אבנים וניסו לפגוע בנו. בכל אופן, השוטרים לא נתנו לפגוע בנו והדפו את החברה מהכפר. והמשכנו ליריחו.

ביריחו הכניסו אותנו למשטרה, וכאן כבר הרגשנו קצת יותר טוב, כיון שלפחות היו שם אנגלים. השוטרים הערבים העבירו אותנו לשוטרים האנגלים שחקרו אותנו: מה עשינו? למה ירינו? אמרנו: אנחנו לא ירינו. מה עשיתם שם? אמרנו: היינו שם במקרה, לא ראינו שום דבר, לא נגענו בשום דבר.

מתחת למשטרה ביריחו, שם היינו כמה שעות, לקחו אותנו בלילה לירושלים בטנדר פתוח. היה חורף, אני זוכר שהיה קר נורא, ממש קור אימים, ואנחנו, לא היה לנו אפילו ז'קט, מפני שלא ימונים יצאנו ביום והייתה שמש. הסיעו אותנו במהירות עצומה לירושלים והכניסו אותנו לבית הסוהר המרכזי שם. זה היה אחרי חצות. האנגלים התנהגו אתנו בסדר, לא הציקו לנו יותר, רק שהיה נורא קר. אני זוכר שהמראה היה נוראי. הכל היה חשוך, והיו שם הרבה שוטרים. רוב השוטרים היו ערבים. דבר ראשון לקחו אותנו לקבל "בורשים" - זה מין מחצלת כזו - הם היו מאוד ישנים, מרופטים וגם לא נקיים. אבל מי שם לב לזה, מי הסתכל על זה. לקחנו חמישה, ואז הכניסו אותנו לתוך התא הגדול הזה¹, בכניסה של בית הסוהר.

למחרת העבירו אותנו לתא 23 שבו ישבו אסירי ה"הגנה". שם ישבו סירקין ורייכלין וקבוצות של אסירים מגבעת ברנר, מחולדה ומעוד קיבוצים, וגם יחידים. בסה"כ לא היו באותה תקופה הרבה אסירים מה"הגנה". אם אני לא טועה, היו פחות מעשרה. כשנכנסנו גרמנו לצפיפות די גדולה, מכיוון שעדיין היו מיטות בודדות שעמדו אחת ליד השניה, ובקושי היה מעבר ביניהן. אבל, כולם היו מבסוטים שהיינו ביחד.

המשפט שלנו היה מבויס ונמשך יומיים שלושה. היו כמה אפשרויות: אחת, שאנחנו ניתן הצהרות, כמו שהיה נהוג אצל ה"פורשים" מימין, או, ש"נשחק" את המשחק שדורשים מאתנו השלטונות האנגלים. כלומר, עם עו"ד וחקירות ומשפט כהלכתו, כאילו. אנחנו היינו בעד לתת הצהרה, מפני שידענו שהכל מבויס והכל שקרי, ואם כבר עומדים "לשבת", אז לפחות להגיד את דעתנו.

אבל המוסדות שלנו החליטו אחרת. הם הבטיחו לנו, שידברו עם השלטונות האנגלים, שנקבל "יחס מיוחד", והמקסימום שנקבל זה שלוש שנים, ואחרי כמה חודשים ודאי נקבל חנינה. אבל התנאי היה, שאנחנו נודה שאמנם התעסקנו בנשק. לא הייתה לנו ברירה, למרות שמאד לא רצינו את האפשרות הזו, והתנגדנו לה בכל כוחותינו. אבל מכיוון שהיינו ממושמצים מאד, קיבלנו את דעתם.

היה לנו עו"ד אחד מהגדולים - גויטן, שלדעתי ולדעת חברי. בכלל לא ענה על מה שצריך היה לענות. הוא היה נכנע וקיבל הכל, והמשפט היה קצר. אנחנו הודינו שאמנם עסקנו בנשק, ושהנשק היה שלנו. ואז נפלה הפצצה! קבלנו 7

¹ ה"נזרה" - חדר גדול בו היו מבליים האסירים את לילם הראשון. רק לאחר הסידורים הרשמיים - בדיקות רפואיות, רישום וקבלת ציוד - הוכנסו לתא אסירים רגיל.

שנים עם "יחס מיוחד". זו הייתה מכה קשה ביותר. גם אנשי הסוכנות נדהמו מאוד - אחרי כל מה שהבטיחו לנו. ואנחנו כמובן היינו מאוד מרוגזים: לקחת את חירותנו ל- 7 שנים - זה נראה לנו משהו נוראי, זה באמת נורא, זו תקופה ארוכה מאוד.

לאחר מכן ישבנו בחדר 23. סדרו לנו שם מיטות כפולות מברזל, ככה שישנו בשתי קומות. אבל זה לא כל כך הפריע לנו. מה שהפריע יותר זה, שלא ראינו את אור היום. סליחה, לא ראינו כוכבים בשמיים. את אור היום כן ראינו, כיוון שהיו לנו הפסקות, היה לנו טיול במשך היום, פעם או פעמיים לחצי שעה או לשלושת רבעי שעה. אבל, אף פעם לא יכולנו לראות את השמים בלילה, לראות כוכבים, לראות ירח, אדם לא יודע כמה זה חסר כשזה תמיד ישנו. כאשר זה איננו, זה חסר מאוד. עובדה שהיום אני עוד חושב על זה וזוכר כמה שהיה חסר. הצטערתי שלא יכולתי לראות את הירח והכוכבים.

ומספרים אנשי "ביריה":

"... בבית הסוהר הייתה גם ספרייה. יכולנו לקחת בהשאלה כל ספר שרצינו. גם מהמוסדות דאגו לנו בצורה יוצאת מן הכלל. משהו מאתנו ביקש ללמוד ציור, אז רק הודיע שהוא מעוניין לקחת קורס בציור, וכבר למחרת ניתן לו מבוקשו, והוא קושר ל"בנט קולג'" באנגליה - זה היה כמו אוניברסיטה פתוחה. כנראה שה"הגנה" שילמה את דמי הלימוד, וזה היה קורס לא זול. אותו אסיר ביקש גם את ספרי התנ"ך של גורדון, וקיבל אותם אחרי יומיים. כל דבר שביקשנו ללמוד - ניתנה לנו האפשרות לכך. חבר אחד ביקש ללמוד גרמנית, ולמד דרך ה-"British Institute". היו גם חוגים שניתנו ע"י אסירים: אנגלית, פיזיקה, אלגברה. והיו גם שיעורי ערבית שניתנו ע"י ערבי משכיל שריצה את עונשו בכלא, לאחר שנידון על אונס.

בית הסוהר נמצא ליד רחוב הלני המלכה, במגרש הרוסים, ומעבר לרחוב היו בתים שבהם גרו משפחות יהודיות. אנחנו היינו רואים אותם דרך החלון, והיו שם מספר נערוות. היינו עושים להם סימנים בידיים והם עשו לנו סימנים בחזרה, עד שיום אחד ראינו משטרה בריטית מסתובבת בחצרות הבתים האלה, אפילו עלו לדירות שמהן שוחחו אתנו בשפת סימנים הנערוות האלו...

הקשר עם החוץ נעשה לא רק בעזרת ברייטפלד וכהן, גם חיים חפר ואורי מרץ קישרו בינינו. הם היו המקשרים הרשמיים בין המפקדה של הפלמ"ח ובין האסירים.

מכתבים נשלחו מן הכלא בדרך רשמית ובדרך בלתי לגאלית. ניתן לנו לשלוח מכתבים אחת לחודש, אבל אנחנו הוצאנו מכתבים גם בדרכים אחרות, בעיקר בכלי האוכל ובארגזים שמצרכי המזון הובאו בהם. אבל, גם באמצעות בגדינו שנשלחו הביתה מפעם לפעם (הרי הותר לנו ללבוש את בגדינו האזרחיים), שלחנו מכתבים. למשל, בתוך בטנה של מעיל שלא היה בו צורך עוד כי הקיץ הגיע. השתמשנו גם בשרותיהם של סוהרים ושוטרים, כולל ערבים, שתמורת תשלום הוציאו את מכתבינו החוצה, בעיקר למפקדה ולקציני הקישור שלנו, כדי שידעו מה נעשה בפנים, והם גם הבריחו פנימה דברים שהיינו זקוקים להם, אם כי בוודאי לא ידעו מה הם מביאים לנו...

קיבלנו ביקורים של בני משפחה וחברים פעם בחודשיים. גם מהפלמ"ח היו באים אנשים בשמות בדויים, אבל, היה קשה לנהל איתם שיחות אישיות, כי הביקורים נעשו בחצר הקדמית של בית הסוהר, כשהמבקרים עומדים מחוץ לגדר, במרחק מה מאתנו, האסירים, והשיחות שלנו מתנהלות בקולי קולות..."

וממשיך סטש:

"... אני רוצה לומר כמה מילים על ג'וני, גדעון פלאי היה דמות מאוד מרשימה ואהובה על כל מי שנפגש איתו - בקבוצן וביחידה של הפלמ"ח שהייתה בקבוצן ובכלל. לשמחתנו, הוא היה מפקד של הכיתה שלי. הוא היה דמות מאוד מופנמת, ספורטאי ומאד כשרוני. בכל דבר - הוא היה הטוב ביותר. אם היה צריך - אמיץ מאוד, חזק מאוד. הוא לא היה גבוה, היה גובה בינוני. אבל היה מאד מוצק ומאד נחוש בכל דבר שהוא החליט לעשות אותו, ואז הוא עשה אותו בצורה המושלמת ביותר. כמובן, שדרש גם מאתנו תמיד את המקסימום, כמו שהוא היה תמיד ראשון והכי טוב בכל הדברים, כמו שהיה נהוג אז בפלמ"ח, המנהיג היה תמיד בראש. הוא תמיד היה בראש. מאד אהבנו אותו והערכנו אותו, והכיתה הייתה הולכת אחריו בעיניים סגורות. בזמן האימונים הוא היה מדריך שלנו."

בצורה דומה זוכר דניאל כ"ץ (אמיר) את ג'וני:

"גדעון פלאי הוא היה המ"כ שלי במחלקה בקריית ענבים. הוא היה בחור באמת בלתי רגיל, בעל כושר פיקוד וכושר מנהיגות טבעי. היה לו יחס יוצא מן הכלל לאנשים, ולמרות שאנחנו היינו כיתה של בוגרי בתי ספר תיכוניים, והוא היה בן קריית ענבים, זאת אומרת היינו, כאילו עירוניים, והוא איש משק, נוצרה בינינו מערכת יחסים של הערצה ואהבה. בתחרות הפנימית שהייתה אצלנו בתוך הכיתה - היה, מאבק מי יזכה להיות סגנו של ג'וני, כסגן מפקד הכיתה - נפל בגורלי, בשלבים המתקדמים, להגיע למעמד הזה.

בכלא הוא התגלה בכל אישיותו הנפלאה. מעולם לא ראית אותו במצבי רוח או קדרות. אנחנו, וגם כל האסירים היהודים בכלא - כולל ארגוני הפורשים - העריצו אותו בתור אדם ובתור מפקד."

סטש זוכר את דמותו של ג'וני בכלא בצורה שונה:

"בכלא ג'וני לא התבלט כמנהיג. כמו שאמרתי בהתחלה, הוא היה מופנם. האנשים שהיו המנהיגים בכלא היו היותר

מבוגרים, בעיקר סירקין, שהיה הדמות המרכזית והחשובה ביותר. סירקין גם היה שר החוץ שלנו כלפי השלטונות האנגלים, וגם המתווך בינינו לבין הסוכנות והועד הלאומי. אבל, תמיד ראינו את ג'וני כמפקד של הקבוצה שלנו, זאת אומרת, הקבוצה של החמישה. כמובן שג'וני היה האיש שהחליט מה ואיך ומתי לעשות דברים. על אומץ לבו של ג'וני, מספרים אנשי ביריה:

"... בכלא היה אסיר פלילי בשם משה מולכו, איש מאד חזק גופנית. הייתה לו קבוצה של אסירים פליליים שהלכה אחריו, ושהוא היה המנהיג שלה. הוא היה שיח' ממשפחה ידועה בת"א, גנב בעל זרוע, חזק מאוד ובעל גוף. הוא הטיל מורא על האסירים. ונער צעיר אחד שנידון למאסר בגלל גניבה, התלונן על כך שהוא מאלץ אותו למשכב זכר. ניגשו אליו כמה אסירים והזהירו אותו שיניח לנער, וזה לא עזר. הוא דרש מהאסירים הפוליטיים דרישות שונות. ומכיוון שלא תמיד נענו לו, הכריז עליהם מלחמה ואיים שימריד נגדם את הערבים.

הוחלט בין כל ה"פוליטיים", אנשי "הגנה" אצ"ל ולח"י, שחייבים לפרוץ לתאו וללמדו לקח. כאן התגלה ג'וני כאיש אמיץ ביותר. מוסא היה גדול מג'וני וחזק ממנו. בכל זאת הוא התפרץ לתוך התא של מוסא, לתא היו שתי דלתות עשויות מברזל, דלת בתוך דלת. הוא שבר את מנעול הדלת הקטנה והשתחל דרכה פנימה. ומוסא עומד בפנים עם שני סכינים. למרות שג'וני נפצע מאחד הסכינים הוא הצליח לתפוס אותו ולהכות אותו. אחריו נכנסו כולם פנימה, אחד הרים את ה"קרדל", דלי השופכין, והכה את הבוגד בראשו. כולם השתתפו והרביצו. הוא היה מאד חזק, בכל זאת פצעו אותו מאד קשה ושברו לו את הרגלים ואת הידיים.

הסוהרים פינו את מוסא ל"מוסטשפה", בית החולים בבית הסוהר, וכאשר חזר כעבור כמה ימים, הוא התנהג כאילו לא קרה דבר..."

על ג'וני כספורטאי ממשך סטש:

"... בכלא ירושלים עסקנו גם בספורט. היינו עורכים הרבה משחקים: בכל הפסקה בעבודה ערכנו משחק כדור-עף, כדורסל, מחניים ותחרויות. ג'וני היה משכמו ומעלה בכל דבר שעשה, ובלט גם במשחקים אלה.

בענף הכדור עף הגענו להישגים רציניים ביותר. אחרי שהייתה הפרדה טוטאלית בין היהודים והערבים, קיבלנו רשות לשחק כדור עף בחלק הזה של החצר שבו היו הטיולים היומיים. הייתה לנו קבוצה בכדור עף מאנשי ה"הגנה".

הקבוצה הזאת הייתה כל כך מוצלחת, שלאחר שהשתחררנו, ייצגנו את קרית ענבים, הקיבוץ שלו. במשחקי "גביע הזית" - בהם השתתפו כל קבוצות הכדור עף הטובות בארץ. אנחנו זכינו בגביע הזה. פעם אפילו שיחקנו נגד "המעפיל", שהייתה אז הקבוצה הטובה ביותר בכדור עף, וניצחנו אותם..."

יואב לוי, מאסירי האצ"ל, זוכר גם הוא את ג'וני כספורטאי נדיר:

"... היחסים בין אנשי ה"הגנה" האצ"ל ולח"י, היו יחסים יוצאים מן הכלל. ממש יוצאים מן הכלל. היו החברה מבית הערבה, והיו עוד כמה חברה, מספר קטן, לא הרבה... סדר היום שלנו היה יוצא מן הכלל. עסקנו בספורט, שיחקנו הרבה כדור יד. התארגנו קבוצות לכדור יד כמו ליגה. ב"הגנה" היה אחד, גדעון פלאי, שהיה הכוכב של הכדור יד. הבחורצ"ק הזה הווה איום לכל שוער. כשהכדור היה אצלו והוא זרק לשער, השוער היה בורח ומפקיר את השער, כי זריקה של גדעון הייתה כמו ירייה, כאילו אתה שולח טיל לשער. הקבוצה שלנו נקראה "האגוז הבלתי מפוצח"..."

בדרך כלל היו היחסים בכלא ירושלים בין האסירים היהודיים לערבים קורקטיים בבחינת "כולם בסירה אחת". הערבים היו עסוקים במריבותיהם הפנימיות: העזתים נגד החליילים, ואלה כנגד הנבלוסים ונגד המוקדסים, הבלאדיים כנגד הפלחים, הנששיבים כנגד החוסיינים, וחמולה כנגד חמולה. מדי פעם ניתן היה גם להבחין במין הערצה שהעריצו הערבים את ה"יהוד" בזכות אומץ ליבם והמאבק נגד האויב המשותף - האינגליז..."

אך לקראת הדיונים בנושא חלוקת הארץ, חלחלה המתוחות מבחון גם אל תוככי חומות הסוהר. ב-27.1.47 פרצה ה"טושה הגדולה" - הקטטה הגדולה שנמשכה יומיים, ובסופה הפרידו הבריטים הפרדה מוחלטת בין אסירים יהודים לאסירים ערבים. הערבים קיבלו אגף אחד עם חצר, והיהודים קיבלו את האגף האחר עם החצר.

למעשה, ביקשו האסירים היהודים עוד לפני כן הפרדה בזמן הטיולים בחצר.

"... גם לפני כן היו קטטות, והן תמיד אורגנו ע"י ערבים - לאחר שהספיקו להתכונן לקראתן. גם הפעם התכוננו הערבים לקטטה, והצטיידו מראש בכלי נשק מאולתרים.

שמועות על כך התחילו להגיע אלינו, וגם אצלנו התחילה התארגנות לקראת קטטה אפשרית. ביקשנו וקיבלנו מכוונות פליט מבחוץ - לאחר שהתלוננו על יתושים בחדרים. הנוזלים של המכוונות האלה היו דליקים, ואנחנו הכנו ממכוונות הפליט להבזירים. קשרנו חתיכת חוט ברזל אל הטנק של הדלק, בקצה שמנו צמר-גפן טבול בנוזל הדליק, וכשהוא הוצת, נפחנו במפוח, והייתה יוצאת מעין להבה מפתחו. את הנוזל (נפט) העבירו לנו על תקן שמן לבישול. היו לנו גם סכינים, וכנראה שהיה גם אקדח אחד לפחות אצל ג'וני או אצל אריה קלפר - ניר (מליל וינגייט). היו לנו גם כלים מאולתרים אחרים: מוטות של מדפים, רגליים של מיטות. כולנו השתמשנו גם באבנים.

הקטטה התחילה בחצר השירותים ליד המטבחים. אהרון פלוטק, שעבד במטבח הכשר, סיפק לנו מים רותחים,

ושפכנו על הערבים סירים שלמים, אך היות ורצינו לחסוך במים החמים, שפכנו פעם מים חמים ופעם מים קרים.

אבל, עיקר הקטטה היה במסדרון, בקטע שליד המאפיה, שבה עבדו יהודים באותה תקופה. כאן כבר היינו שני מחנות - יהודים מול ערבים, ונלחמנו בהם בשברי רהיטים. השוטרים לא יכלו להשתלט על המצב וקראו לתגבורת מהצבא, ואז כשנכנסו אנשי הצבא, הם זרקו לתוך קהל המתקוטטים רימונים של גז מדמיע, וכולם החלו להידחק לעבר החלונות כדי לנשום אויר.

בקטטה נרצח החובש אברהם שוילי, ונפצע קשה איש ה"הגנה", המוכתר אריה קלפר..."

על נסיבות תחילתה של ה"טושה" מספר דוד לוין מאסירי בירה:

"... ובכן, אחד מה"חברים", חברים במירכאות, מבין הערבים, היה בחור שנקרא מחמוד ענטבלי. הוא היה חבר "הכף השחורה". דרך אגב, הוא היה מעורב אח"כ ברצח עבדאללה. והוא היה ממונה על מחסן הבגדים. במחסן הבגדים היו הנאות. מה זה הנאות? שם היו לבנים חמים, תחתונים, גופיות, ובית הסוהר היה מאוד מאוד קר. מי שהיה אחראי, יכול היה לדאוג לחברים שלו: לתת עוד סט של בגדים או משהו כזה. בקיצור, על רקע זה התחממו היחסים והגיעו אלינו שמועות שהם מתכננים משהו. אז פנינו אנחנו החוצה, וביקשנו שישלחו לנו משהו, שיעזור לנו להתגונן במקרה הצורך. שלחו לנו, אני זוכר, לבית הסוהר, איזה אמפולות עם אמוניה, משהו שצריך היה להתפוצץ ולעשות רעש כדי להבריח אותם. השתמשנו בזה, זה לא עזר הרבה. בין ההכנות גם פירקנו כל מיני רהיטים שהיו לנו בפנים, כדי שאפשר יהיה להשתמש בהם מיד לפי הצורך. לדוגמא, אצטבאות. פירקנו את כל הניטים, ככה שבזמן הצורך אפשר היה לפרקן. היה פה שולחן. את הרגלים שלו הכנו להוצאה, שיהיה מוכן. אבל הרבה לא היה לנו.

כתבנו מכתב לגולדה מאיר כי הרגשנו חוסר אונים מוך הכמות הגדולה של אסירים ערבים, שממש יכלו לחסל אותנו.

הקטטה פרצה באופן פתאומי. אמרו לנו שזה יקרה, אבל לא ידענו מתי זה יפרץ. וזה פרץ פתאום. אנחנו הלכנו במסדרון, ופתאום ראינו גל של אסירים מנופפים במקלות וצועקים, באים מקצה המסדרון לעבר אזור החדרים היהודיים, חדרים מס' 20, 23, 29. זה היה בקצה המסדרון, בדיוק איפה שכל האסירים היהודים היו. ומי שנתקע באיזה שהוא מקום, הייתה לו בעיה רצינית.

אנחנו היינו באותו זמן ב"חקורה", בחצר, בטיול. ואני מוכרח לציין את זה לטובה: הסוהרים - גם הבריטים וגם הערבים - סוככו בגופם על השער, כשהערבים רצו להתפרץ לתוך החקורה ולחסל אותנו שם. זה היה בדיוק טיול שלנו, של היהודים, והם החזיקו מעמד ולא נתנו להם, ועד שהגיעה תגבורת מבחוץ - זרקו רימוני עשן ופזרו אותם. אבל אחד שילם בחיים שלו - זה היה התמרגי' - החובש אברהם שוילי, שהיה באגף בית החולים והמרפאה, הם פרצו פנימה והרגו אותו, פשוט, במכות. לא שהוא היה מי יודע מה איזה טיפוס חיובי, אבל יהודי, רצחו אותו ממש בדם קר.

נפצעו כמה אנשים אז. אני זוכר שאריה ניר קיבל מכות ונפצע. אני זוכר את החדר שלנו - חדר 23, הפכו אותו לתחנת עזרה ראשונה. מי שאני זוכר שטיפל בפצועים יפה מאוד, היה נירנברג, שצייר יפה, והיה אסיר יהודי ותיק בשם שינצוויט, שהיה מעורב באיזו פרשה של רצח על רקע קרקעות בדרום. והוא גם כן טיפל יפה מאוד בפצועים.

ולאחר הקטטה הזו הפרידו בין האסירים על ידי הקמת חומה בין האגף היהודי והאגף הערבי, מינו קצין יהודי כאחראי על החלק היהודי - ברייטפלד.

בזמן שהתכוננו לקטטה הזאת, ג'וני חילק בינינו תפקידים: כל אחד ילך וייקח איזה שהוא כלי נשק פרוביזורי, כשתהיה ההתפרצות.

אני זוכר את הקטטה במסדרון, ממש פנים אל פנים, המסדרון היה ברוחב של שני מטר בקושי, וכמות האנשים שבאה מאחור - לא יכלה לבוא לידי ביטוי בקרב, כי כולם היו אחד מאחורי השני, אז אלה שהיו מאחור יכלו רק לדחוף. ככה שבחזית היו שניים שלושה אנשים, אחד מול השני.

ג'וני, אני זוכר, היה בראש. והייתה קטטה גדולה שנמשכה עד שהשוטרים זרקו שלושה או ארבעה רימוני עשן, וכולם התחילו להשתעל ולדמוע, ועיקר האבדות, היו מההשפעה של העשן. הרבה אנשים סבלו מבליעת עשן, ואותם סחבו באמת לחדר הזה. חדר 23. מימיננו הייתה מאפיה, המאפיה הייתה קומה למטה. אני זוכר שהאסירים הערבים, דחפו את המרדה שהיו אופים בו פיתות, דרך הסורגים של המאפיה, וניסו להכות איתו את האסירים היהודים.

אבל הקטטה לא נמשכה הרבה זמן, עד שהגיעה תגבורת מבחוץ, ועל ידי רימוני עשן הפרידו בין הנצים.

שמרו מאתנו בסוד את העובדה שהתמרגי' נהרג. כנראה שהם פחדו שאנחנו נגיב על זה בחומרה, וזה נודע לנו רק אחרי שלושה או ארבעה ימים. אבל אז הרוחות כבר נרגעו, וההפרדה הייתה מושלמת.

בתוך הסקטור היהודי היו בעצם מחולקת לשלוש קבוצות: קבוצה של אסירי "הגנה", קבוצה של אסירי "לח"י ואצ"ל" וקבוצה של אסירים פלילים. האסירים הפלילים גרו בחדר נפרד, חדר 29."

גרסתו של סטש שונה מעט, הוא מעיד:

הייתה מתיחות גדולה מאד בין הערבים ובין היהודים. הרגשנו שזה יתפוצץ באחד הימים. בקשנו את שלטונות בית הסוהר שיפרידו בין היהודים לבין הערבים, זאת אומרת, שבכלל לא יהיה מגע. אנחנו אמנם היינו באזור רק של יהודים, אבל היו שם גם קצת ערבים. היו שם כל מיני מחסנים, מחסני בגדים, למשל. גם עבדנו במשותף, היו שם סנדלרייה, נגריה, דפוס - בתי המלאכה. היהודים והערבים עבדו ביחד. וכל המקומות האלה "נועדו" לחיכוך. למרות שעם חלק מהאחראים על האסירים, אסירים בעצמם, דווקא הסתדרנו יפה. אבל, הערבים היו מוסתים בחלקם מבפנים וגם מבחוץ, כנראה, והייתה הרגשה שיפרוץ קרב ממשי, לחיים ולמוות, בתוך כתלי בית הסוהר. אנחנו היינו עם יחס מיוחד. לא היינו חייבים לעבוד, אבל רצינו לעבוד.

אמרתי בהתחלה שאת האוכל היינו מקבלים כל יום בארגזים. בתוך הארגזים האלה היו שם דפנות כפולות, ושם היו מכניסים את המכתבים שהיו שולחים לנו, אבל, כך הכניסו לנו גם נשק. הכניסו לנו אקדחים ורימונים. הסתרנו אותם בתוך המיטות. אנחנו גם פרקנו את הרגלים של המיטות. המיטות עמדו על רגלים מברזל, חתכנו אותם והשאירו אותם עומדים, כך שאם היה פורץ ריב, יכלנו לקחת את הברזלים האלה ולהשתמש בהם כמוטות הגנה. וכך באמת עשינו. ככה שהיה לנו קצת נשק, בעיקר היו לנו רימונים.

אני לא זוכר מה בדיוק היה הקש ששבר את גב הגמל. אני לא חושב שהיה משהו מיוחד. כנראה שנאמרו כמה מילים גסות בין אחד לשני וכבר - "עליהם!" אצל הערבים זה הולך מהר מאוד. הם התפרצו אלינו, לכיוון החדרים של היהודים. ולפתע לא היה אף אנגלי בתוך בית הסוהר. בין כל התאים לא היה אף אנגלי. לאן הם כולם נעלמו? או שהיה להם ידע שזה עלול לקרות, והם לא רצו להתערב, או שהערבים אולי שיחדו אותם, אינני יודע. בכל אופן, לא היה אף אחד. הם התקרבו עם מוטות וברזלים וזרקו עלינו דברים. ואז יצא ג'וני נגדם בראש "הצבא" - איתנו, והיה קרב קשה מאוד... הם פרצו בקלות את השער שהפריד כאילו בין היהודים ובין הערבים ונכנסו לקטע שלנו. נלחמנו קשה. מי שעזר לנו מאוד זה היה קצין יהודי בשם ברייטפלד. הוא היה איש אמיץ מאוד, והוא נכנס לתוך כל העסק הזה, ולא האנגלים, אלא הוא, והתחיל להרביץ על ימין ועל שמאל ולהפריד בין שני המחנות. הוא סגר את הדלת וככה נגמר הקרב. היו כמה פצועים, הרוגים לא היו - גם מהצד שלנו וגם מהצד שלהם. אחרי זה בנו קיר והפרידו בינינו לערבים הפרדה שלמה, טוטאלית. זה מה שאנחנו דרשנו. אנחנו היהודים קיבלנו קצין יהודי, את ברייטפלד שהעלו אותו בדרגה ועשו אותו אחראי על האגף. אגב, מאוחר יותר הוא היה מפקד כלא רמלה וקראו לו מרחבי. קיבלנו גם מקום טיולים בשבילנו שרק אנחנו היינו שם. לא ירדנו יותר למקומות העבודה, וכל המחסנים שהיו, חוסלו והובאו לצד השני".

מסכם דניאל כ"ץ את מקומו של ג'וני בקטטה:

"... ראינו בו בכלא כמפקד המבצעי שלנו, כולל, אחר כך, בהכנות לעניין הסיכון מצד האסירים הערבים וכדומה.

"ב"טושה" היה מהבודדים שניסו לעצור את ההמון הערבים בפרוודור ואפילו נפצע קל כשהגן באומץ על אזור התאים היהודיים..."

ב- 27.03.46 נערכו בתל-אביב לקראת בואה של אניית המעפילים "וינגייט". היו אלה ימי ביקורה של הועדה האנגלו-אמריקנית בארץ, גם אז לא הפסיקו תנועת ה"הגנה" והפלמ"ח את הפעולות השוטפות בהתיישבות ובעלייה.

מאחר והחופים הצפוניים של הארץ היו נתונים לפיקוח חמור של הבריטים, הוחלט להוריד מעפילים בחופה של תל-אביב, מתוך הנחה שברחובות העירוניים ובסיוע של התושבים המאורגנים על-ידי ההגנה ניתן יהיה למנוע את תפיסת המעפילים ולפזרם במהירות בין בתי האזרחים.

הפעולה בוצעה בשיתופם של אנשי הפלמ"ח, חברי ה"הגנה" ואנשי החי"ם והחי"ש.

ההערכות כללה הכנת מקומות לריכוזם של המעפילים, שמהם יובלו באוטובוסים לכתובות מוכנות מראש. המגויסים מהחי"ם ומבני הנוער נעו לחוף, למקום הורדת המעפילים, למקרה של התנגשות עם הבריטים, כדי להתערב בין המעפילים ולקלוט אותם ביניהם. רחובות העיר נחסמו במכוניות משא ובמוניות, ובפינות שונות בעיר הוצבו יחידות פלמ"ח לפעולות הסחה.

משמרות בריטים שעברו בעיר בערב נתקלו באנשים שנמצאו משוטטים בחוף תל-אביב, והתנהגותם עוררה בהם חשד. במקומות אחדים שבהם נתקלו בריטים במחסומים התפתחו תקריות ירי. המשטרה הבריטית עברה למצב הכן, ומשוריניות יצאו לרחובות העיר.

בפינת רחוב מרמורק ויהודה הלוי ירו בריטים על קבוצת צעירים שעמדה במרפסת, כשהופיע בחור נוסף, כדי להודיע שהספינה "וינגייט" לא תבוא, כי היא לא הצליחה לפרוץ את חומת ההסגר הימי שהקימו הבריטים על חופי הארץ, ונתפסה בידיהם. בחורה מהקבוצה, ברכה פולד, בת 19, נפגעה אנושות ונפטרה מאוחר יותר. אחד מהבריטים היורים טען שראה אותה שוכבת על רצפת המרפסת ומנסה להחליף את המחסנית ב"סטן".

שניים מהבחורים, נידונו לתקופות מאסר שונות, ושני בחורים אחרים, שהיו מעורבים בפעולות הסחה, נתפשו ונידונו למאסר גם הם.

ברכה פולד הייתה חברתו של ג'וני, הוא למד על מות חברתו כשעבד במאפיה. תוך פריקת ארגזים של מצרכי מזון מצא באחד מהם עיתונים שהוברחו לכלא על ידי חבריו. בעיתון "החומה", ביטאון "ההגנה", קרא על ליל וינגייט ונפילת חברתו.

כותב דניאל כ"ץ:

"פרשה מאוד מיוחדת במינה הייתה מערכת היחסים שלו עם ברכה פולד זיכרונה לברכה. גם היא הייתה באותה מחלקה שלנו בקריית ענבים בכיתת הבנות, והאמת היא, שאנחנו לא ידענו על מערכת היחסים המיוחדת שהייתה ביניהם, למרות שראינו אותה בביקורים בכלא. רק לאחר האסון התברר לנו יחסי החברות ביניהם".

במכתב מהכלא כותב שרגא דירקטור שנתפס ב"ליל וינגייט" לבני משפחתו:

"... יקירי ! אומרים כי חיי האדם תלויים על חוט השערה, ואכן, בתקופתנו זו נוכח אני לדעת עד כמה נכונות מילים אלו... ראיתי את חברנו למאסר - גדעון, בחיי על כל פרטיהם ומצביהם. הכרתיו כהכר את אחיו. יחדיו חיינו בירושלים ועכו ונוכחתי לדעת תוך היכרותנו, כי רבים כמוהו (מבחינת החיוב) אין למצוא בין רבבות הנוער הארצישראלי. שעה קלה שכבתי ממש במיטתי והרהרתי בזיכרונותינו המשותפים. חיוכו התמיד, רצינותו, צחוקו, פיקחותו, זריזותו ואומץ ליבו עלו בזיכרוני, ועודם נראים לעיני ברגעים אלו. וקשה, קשה להשלים עם עובדה מכאיבה זו, כי ג'וני איננו. תוך הרהורי אלה, העפתי מבטי אל מסגרת חללי הארגון התלויה ממולי, ונתקלתי בתמונתה של ברכה, אשר נפלה בליל מאסרנו. כאן נזכרתי לפתע כי היא הייתה חברתו וידידתו, ומכאן עלתה בזיכרוני דמותו הוא, בשעה שהגענו מת"א לירושלים, עת נזכר במוותה. בפניו ראיתי את החיוך הנחמד, ובעיניו את העצב על ברכה כי איננה. לעתים רחוקות מאוד שוחח איתנו על אודותיה, אך בשיחות נדירות אלו, ידע גם לחייך, כי אכן הוא ידע למען מה נפלה, ומכאן ידע גם למען מה הוא הלך. 14 יום אחרי שחרורו מהכלא נכנס כבר לעניינים והחל לעבוד ממש. תמיד חלם על איזו פעולה נועזת כפיצוי על "אפס מעשהו" משך שנתיים בסוהר ולבסוף זכה בכך. יצא ולא חזר. ונזכר אני בשירת "הצב"י": "...בחייהם ובמותם לא נפרדו..."

על שחרורו של ג'וני מהכלא מספרים אסירי ביריה:

"... ב- 13.6.47 נכנסו הקצין ברייטפלד ואומבשי כהן לחדרנו וכישרו לנו שתוך רבע שעה נצא לחופשי - קיבלנו חנינה מהמלך ג'ורג' ה- 6 לרגל יום הולדתו.

לא רק אנחנו קבלנו חנינה ביום הולדתו של המלך, שתי קבוצות אחרות של אסירים נהנו גם הם מהמאורע החגיגי: קבוצת נבי-מוסא, חברי פלוגת פלמ"ח שטיילו במדבר יהודה ליד יריחו ונתפשו כשהם נושאים 2 אקדחים וגם ארבעה רימוני יד - יצחק פינטו, שמואל ללקין, מיכאל בן דור, קלמן אסטנוביץ' ושמוחה פלק. וקבוצת בית הערבה, חברי פלוגת פלמ"ח מקריית ענבים, שנתפשו בעת אמונים בלתי חוקיים ליד ים המלח, וברשותם 6 רובים וכמות גדולה של כדורים - דניאל כץ, שלמה מילנר, אברהם סטשבסקי, גדעון פלאי (ג'וני) ודוד לוי.

החלק הזה של מסכת המאבק תם, אבל המאבק עדיין לא נשלם: חודש לאחר השחרור נקראנו לדגל. התחלנו באימונים מחודשים, ובתחילת דצמבר כבר היינו מגויסים לרזרבה של הפלמ"ח - החלה מלחמת העצמאות.

וכך מספר בכאב רב דניאל כ"ץ על חברו הטוב:

"כשפרצה מלחמת השחרור, חזרתי מיד לקריית ענבים לאותה פלוגה, הסתובבתי עם ג'וני הרבה שעות במחשבות: איך ניתן לפעול ולהגן באזור הרי ירושלים, קריית ענבים, מעלה החמישה - מפני התקפות אפשריות של הערבים. ואז, הוא היה זה ששלח אותי לקורס מפקדי כיתות בדליה - כשהיה מוסכם בינינו, שבגמר הקורס אני אחזור למחלקה, ואנו נפעל ביחד.

לצערי הגדול - ממש ימים בודדים לפני שסיימתי את הקורס - הגיעה אלי הידיעה הקשה, שהוא נפל בקרב על הקסטל.

לאחר שהשתחררתי יצרתי מערכת יחסים מיוחדת במינה עם הוריו, ג'וני היה בן יחיד, הם קיבלו אותי ואת אשתי בצורה יוצאת מן הכלל, והפכנו להיות ממש בנים שלהם במשך כל השנים ועד היום. את בני השני קראתי על שמו..."

יהודה אחי-מרים

מוזיאון אסירי המחתרות - ירושלים

* * *

21.3.45

בית הסוהר,

הורים יקרים וחביבים !

צר לי כי התאכזר הגורל אליכם והפריד בינינו לכמה שנים.

לכם בא הדבר במפתיע, אך אנו ידענו והתכוננו גם לזה. עוד בימים שעברו, עת היינו מהלכים בהרי הגליל, במדבר יהודה - לאורך חופי ים המלח החשופים והשוממים - ונשקנו בידינו, ידענו כי גורל כזה אורב לנו. ידענו כי יד השלטון תוכל להשיגנו. אך דווקא הפעם היינו אופטימיים והתייחסנו לדבר בקלות, וכנראה שדבר זה היה בעוכרינו...

רגעים קשים עברו עלינו באותו יום. לא נשכח את הרגע בו יצאנו ממחבואנו וראינו כי רובינו נישאים ע"י השוטרים בני העם השכן: הרגשנו כי בגדנו בהם. זמן רב לא אשכח את רובינו המבוזים שנישאו בידי השוטרים.

היו רגעים שרצית להסתער על השוטרים, מול הרובים המכוונים אליך, ולחטוף את רובינו, אך ההגיון הקר והפשוט הכריע את הכף.

הם חפשו בבגדינו, ולאחר שלא מצאו דבר - הובילונו ליריחו. עמידתנו החוצפנית ושתיקתנו המוחלטת הרגזו אותם מאוד. הם ניסו בצורות שונות לסחוט ידיעות מאיתנו, בתחילה בשפת חלקות ואחר-כך באיומים.

אך אנו שתקנו ואמרנו להם בברור, כי כל עמלם לשווא, ולא נענה על אף שאלה. הם ראו כי נתקלו בקיר אטום, ולאחר שגם מכות לא הועילו - הרפו מאיתנו. חשבתי שכאשר רק נבוא ליריחו, תכף יערכו חקירה, לכן ניסיתי בדרכים שונות למסור לחבר'ה איך יתנהגו בחקירה. הם הרגישו בדבר והפרידו ביני ובין החבר'ה, וכך, עם חשכה, הגענו ליריחו.

ביריחו טעמנו לראשונה את טעם הכבלים. הם כבלו את ידינו והובילונו תחת משמר חזק לבית הסוהר בירושלים. לאחר חקירות קצרות של הבולשת נפתח שער הסוהר הכבד, ואנו הושלכנו. השער נסגר בחריקה כבדה מאחורינו - ידענו כי הוא סוגר עלינו את עולם החופש ופותח עולם חדש, עולם קודר ואפל.

אני מוכרח להפסיק, כי התנאים כעת אינם מתאימים להמשך כתיבתי. כתיבת מכתבים אסורה. ההנהלה מפחדת ומנסה להחניק כל קשר עם החוץ, אך דבר זה לא עולה בידם. ישנן אלפי דרכים העוקפות את החוק, והקשר קיים - למרות העונשים הכבדים שהם מטילים. בעד מכתב אפשר לשבת שבועיים בצינוק.

על בית הסוהר כמעט שלא כתבתי - פשוט, מחוסר אפשרות. בפעם הבאה אמלא את החסר. רק אל תדאגו, פה הכל בסדר. החברה טובה מאוד, הרוב פה קיבוצניקים, והם מכניסים אותנו לעניינים. לכל מסתגלים, וגם לכלא, וכשמסתכלים, רואים שאין השד כל כך נורא. נגזר עלינו לשבת וקיבלנו את הדין, ויחד אתכם ועם שאר האסירים מחכים בסבלנות ובביטחון ליום השחרור, שגם אם יתמהמה, בו יבוא.

לעת עתה שלום ולהתראות בפסח. דרשו בשלום כולם.

תסלחו על המכתב הקצר והלא נקי, אך לא בי האשם, אלא בתנאים שבהם נקלעתי. דרישת שלום לכל החברים מאנשי חולדה².

דרישת שלום מיוחדת לזלטה, ורב תודות לה בעד העוגות. שלחו לי את העט הנובע.

בנכם גדעון.

* * *

להורי היקרים והחביבים שלום רב !

גם הפעם אני צריך לכתוב את המכתב בחטף, כי אנחנו עוד לא ב"דירתנו" הקבועה. בשבוע הבא ניכנס לדירה הקבועה, ואז, במכתבי הבאים, אמלא את מה שהחסרתי בשני מכתבי הקודמים³.

אני מתפלא מאוד שעד עכשיו לא קיבלתי כל מכתב מכם. כנראה קרה איזה פנצ'ר, כי מהחבר'ה כבר קיבלתי הרבה מאוד מכתבים.

המתנות שנתתם לממונים עלינו כבר נתנו את אותותיהם. המנהל⁴ הבטיח לתת לנו שעה ספורט בחוץ, אך לעת עתה

² באוקטובר '43 נעצרו שבעה חברי קיבוץ חולדה אחר שנמצא נשק במשקם.

³ חדרם הקבוע של אסירי ה"הגנה" היה חדר 23, אך, בימים הראשונים למאסרם שוכנו אסירי בית הערבה בחדר 29 שממול.

⁴ מנהל הכלא אותה עת היה סופר-אינטנדנט מייג'ור ג'רג' ה. צ'רלטון.

אין לו כל אפשרות - מחוסר שוטרים. הוא אמר שהגיש בקשה לשוטרים נוספים, וכשרק יקבלם - ייתן לנו את מבוקשנו. לעת עתה הוא מרשה לנו לשחק בחצר, ואנחנו מנצלים את השעות האלה. הספורט בחצר העלה את מצב הרוח מאוד מאוד, כל יום אנחנו מתחרים נגד ה"שטרניסטים", וכמובן שתמיד מנצחים ...

אני מצטער מאוד שאני צריך להפסיק. אמשך בעוד שבוע.

לעת עתה שלום, ולהתראות בקרוב. דרישת שלום לכל החברים והילדים.

אם תוכלו, תשלחו לי נעלי ספורט, אבל לא את השחורות שלי, כי הן לא מתאימות הנה. תשלחו לי גם ספירט לשערות ואת היורק הירוק ואת המזוזה.

בנכם

* * *

23.4.45

שלום רב לכם הורים יקרים וחביבים,

השבוע קבלתי את מכתבכם ואת מכתבו של צבי, ושמחתי שמחה גדולה עליהם. אין לכם מושג איזה שמחה ואושר גורמים המכתבים בכלל. הימים המאושרים ביותר בחיינו הם הימים שמתקבל דואר. הימים האפורים - אלה הימים שמתקבל הדואר, ולך אין חלק בו. לעת עתה עוד לא זכיתי הרבה לימים כאלה, ואני מקווה שגם העתיד לא יזכני בימים כאלה.

קבלתי המון מכתבים, וקצרה ידי מלהשיב על כולם. התנאים כובלים אותי, ורק רגעים ספורים עומדים לרשותי לענות לכם. מכתביכם מעודדים מאוד, ואני הופך בהם עשרות פעמים - עד שכל מילה נחרטת עמוק עמוק במוח. ובערב אנו עושים ל"ג בעומר קטן ומעלים את כולם באש. אלה הם צווי הקונספירציה בסוהר⁵.

ומה שמדאיג אותי באמת וגורם לי עגמת נפש, זה הצער והסבל שאתם סובלים בגללי על לא דבר. במכתבכם אתם כותבים שידעתם לשאת ולהבליג, בביקורים אימא תמיד מחייכת, אבל מי כמוני יודע שזה רק חיוך על השפתיים, ולא חיוך מהלב. לו יכולתם להיכנס הנה ליום-יומיים, הייתם רואים שאין השד כל כך נורא: קשה לתאר בתנאי בית סוהר תנאים יותר טובים מהתנאים שנותנים לנו. חוץ מהמפתח של הדלת - לא חסר לנו שום דבר.

לפני מספר ימים קיבלנו מכתב מהחבר'ה, ובו הם כותבים לי שבימים הקרובים הם עוזבים את קריית ענבים. ועוד מכתב קיבלתי מכך ומאחרים, שבו אתם מתרעמים על העוול שנעשה לנו, איך העזו להענישנו כך, למרות שידעו שנסקנו נקי וטהור.

ואני עומד תוהה ומשתאה על שני המכתבים. אני - על האנגלים אינני מתרעם, אותם אני יכול להבין. אפשר להבין שלאנגלי יש תפישה אחרת לגבי ענייננו. הוא אינו מביט על העניין מבחינה ציונית, וגם לא מבחינה יהודית. הוא מביט על ענייננו מבחינה אנגלית, ואפשר להבין שהם חושבים שצפויה להם סכנה מנשק ה"הגנה". הוא אינו חייב להביט על ענייננו מנקודת ראות שלנו, אבל, אנחנו חייבים להביט בעיניים שלנו. אינני מדבר על עמנו, אני מדבר רק על קריית ענבים.

וקריית ענבים - זו, שלא אחת עמדה במבחן האש, שבמאורעות האחרונים היו סובבים על הקריה עשרות שומרים מבחוץ, קריית ענבים זו, שבהגנת אדמותיה נפלו שבעה קורבנות - ואף אחד לא מבניה - קריית ענבים זו, שבמאורעות הבאים שוב יסובבו על הריה עשרות שומרים מבחוץ, שבמאורעות הבאים שוב יפעלו בהגנתה - לא רק בניה, אלא גם מתנדבים מהחוץ, קריית ענבים זו נותנת עכשיו גט פיטורין לבנים המתעתדים בבוא היום להגן וליפול על אדמתה.

האמנם כך צריך להיות? האמנם אין קריית ענבים חייבת להטות שכם ולעזור בהקמת הכוח, שבבוא היום יהיה אחד ממגיניה הראשיים? !

ואם חלוצי קריית ענבים יכולים להביט כך על ענייננו אלה, שמרחבי העמק היו פתוחים לפניהם ובחרו ללכת ולהתנחל בהר, אלה שבחרו להוציא לחם - לא מן האדמה, אלא מן הסלע, ואם אתם יכולים להביט כך, להביט לא בעיניים פקוחות, אלא להביט דרך החור של הגרוש ולתת לו שינצח, ואם יכולתם להחליט כך במצפון שקט, מה יש לנו לדרוש מן הגויים - שהם יבינו אותנו יותר מכך??

אבא, נדמה לי שטעתם הפעם בהחלטתכם, נדמה לי שלא זו הדרך !

בנכם.

דרישת שלום לכל הילדים והחברים, ובייחוד לצבי, ואני מודה לו מאוד על מכתבו.

5 רוב המכתבים הוברחו אל האסירים בכלל או מהם אל החוץ, באמצעות "דן דן זקס" - דרכי הברחה מתחתיות, בלתי לגליים, והיה קיים חשש שמכתבים אלה יתפסו ע"י הסוהרים בעת ה"תבטיש" - חיפוש שנערך במפתיע מדי פעם בתאיהם.

* * *

[מאי '46]

הורים יקרים וחברים,

תמיד הרגשתי וידעתי שמושגיני על תופעות שונות בחיים - הם שונים במקצת, ושדעותינו עליהם מנוגדות. אבל, שהמרחק כל כך רב - אף פעם לא תיארתי לי.

בביקור האחרון, אבא, שאלתני את שאלת התם: האמנם אתם חושבים שנהגתם בסדר ב-1 במאי האחרון? ההיה כדאי - בשביל עניין פעוט כ-1 במאי - לקלקל את היחסים עם המנהל, להתענות בצינוק, לקבל ימי מאסר נוספים, ורק לשם הפגנת ה-1 במאי?⁶

הרגשתי, שהמרחק רב בינינו.

עד היום אינני משיג את שאלתך. האמנם חושב אתה, שהיינו צריכים להתכחש למצפוננו, להתכחש לכיבושינו כפועלים, כיהודים? כלום נחוג את חגיגנו רק כשמתבטא החג בהפסקת העבודה ליום, ובאותו רגע שאתה צריך להקריב משהו תיסוג ותירתע? האמנם רק חושב אתה, או רק לבך החם, לב אב חרד לבנו, בטא את המילים, בלי שתחשוב עליהן? דומני שאינך חושב כך, בכל אופן, בצעירותך - ודאי שלא חשבת כך, ונדמה לי שגם כיום היית נוהג בדיוק כמונו.

פה אצלנו כמעט שאין חדשות. נתווספו בזמן האחרון עוד אסירים יהודים,⁷ כך, שלמרות שעדיין אנחנו מהווים מיעוט, הרושם הכללי אחר קצת, אולי בגלל זה שתמיד היינו מיעוט קטנטן, והיום כבר מהווים מיעוט גדול.

מהלכות שמועות בסוהר שבקרוב תהיה חנינה, מאתנו - כך אומרת השמועה - יצאו שלושת הותיקים, כך שנשאר רק הצעירים. נחכה ונראה.

אסתפק הפעם, דרשו בשלום כולם.

להתראות בשבועות.

בנכם.

* * *

13.5.45

שלום רב לכם הורי היקרים,

הניצחון בא, עבר, חלף. העולם חגג בתופים ובמחולות את נצחונו על הפשיזם, ומאתנו מנעו בני בריתנו האנגלים את ההשתתפות בחגיגות הניצחון...

מכל תרועות הגיל וצהלת הניצחון גונב לכלא רק קול עמום של פעמוני הכנסיות שבישרו על הניצחון. הקשבנו בחרדה ובשמחה לפעמוני הכנסיות: הגם לנו ולעמנו יצלצלו הפעמונים, הגם לנו ולעמנו יבשרו חופש ופדות?

השמועות שרווחו בסוהר ימים רבים, התאמתו, וביום בהיר אחד "הצטמקה" חבורתנו - בין מאות מרצחים מהכנופיות יצאו גם מספר מאנשינו.

פרידה מבוהלת ונרגשת, שלא תימחה במהרה מזיכרוננו, חבקונו, ודמעות זלגו מעיניהם, ומפיהם נעתקו המילים. וכשהדלת המסורגת נסגרה, והם עמדו על סף העולם החופשי, פרצה קריאה מפייהם: "להתראות בעולם החופשי!" אז הצצתי בפני הסרג'נט האנגלי, שכולו מביע שלטון - גם בעיניו נצצו דמעות.

אבל, הכל עובר, חולף. ההתרגשות הרגעית עוברת, והכל חוזר למסלולו.

בערב צופפנו את המיטות, ונשאר כמעט חצי חדר ריק. ניצלנו את זה למשחק בכדור, ועוד באותו ערב התנגש הכדור בכמה צלחות ושינה את צורתן, בעיקר את גודלן...

מכבים את האור, ואני מוכרח להפסיק. להתראות בשבועות.

דרישת שלום לכולם,

דרשו בשלום החיילים.

בנכם.

* * *

⁶ ב-1 במאי 1946 - "חג הפועלים הבינלאומי" - סרבו אסירי ה"הגנה" לצאת לעבודה, כתגובה נכלאו בצינוק למשך יום. טענתם בפני מנהל הכלא הייתה: לא מידך קיבלנו את זכויותינו ולא בידך לקחתם מאיתנו".
⁷ כנראה תוספת של חמישה אסירי "ליל וינגייט" שנאסרו במרץ אותה שנה.

[אחרי 22.2.46]

שלום רב חבריה,

ודאי תסלחו לי, כשם שאני סולח לכם, על הקימוץ הרב בדיו ובנייר. "עם אחד" - "גזע אחד", ומכאן גם התוצאות האחידות... בכל אופן, לבודדים שחרגו מהמסגרת הכללית ומהמודה הרגילה - אני מודה מאוד. בחוץ ודאי שאין המכתב ממלא את אותה השליחות שהוא ממלא כאן, בין החומות, ולכן, יקרו לי מאוד המכתבים הבודדים שפרצו את החומות והגיעו. אני, כמוכם, לקוי בחטא המשותף ואשתדל בעתיד למלא את אשר החסרתי בעבר.

יש הרבה מה לכתוב ומה לספר. פשוט, קשה לי להחליט ממה להתחיל.

אספר לכם הפעם על "מחלקת הבריאות" של ממלכתנו, שאת תפקידיה העיקריים ממלאים בה דוקטור ישמעאלי וסגנו היהודי.

זהו דוקטור פלא, או, לשם דיוק, פלא שהוא דוקטור. שניהם, הדוקטור וסגנו, לקויים בתסביך המסחר. שניהם רוצים להוציא מעז - מתוק, זאת אומרת, להכפיל ולשלש את משכורתם, ולזה כל הדרכים כשרות. 80% מהרפואות המעטות שמגיעות לסוהר הם מוכרים בחוץ, ואת יתר 20% הם מערכים במים, כך שלעולם לא יחסרו כאן הרפואות, פרט לימי הקיץ - שאז, גם מים פה הם דבר יקר המציאות.

בדוקטור שלנו - המדיצינה יכלה להתגאות, ובייחוד בשיטותיו ובתרופותיו החדישות והפשוטות. פרט למקרים יוצאים מן הכלל קיימות אצלו שתי תרופות בלבד: האחת היא שמן קיק והשנייה - גילוח שערות. ולפי זה גם מתחלקות כל המחלות לשני סוגים. חלק מהן, והן הפחות מסוכנות, כמו כאב בטן, כאב ראש, ראומטיזם - התרופה להן היא שמן קיק, והמחלות המסוכנות, כמו דיזנטריה, טיפוס, אולקוס ובדומה - לגביהן התרופה היא שמן קיק וגילוח שערות. תרופות פשוטות, ויעילותן - מי יסורנה?

אני וחברי עוד לא התנסינו בתרופותיו החדישות, ונקוה שגם העתיד לא יזכנו בהם.

אבל, יש בו בדוקטור הזה, גם מן התועלת. יש בידו - כשהוא קובע שהמחלה מסוכנת - לתת חופשה מהעבודה לכמה ימים. אנחנו, כמובן, מנסים לקבל חופשה כזאת בטענה של כאב ראש או בטן. מובן, שאם מצליחים לשכנע אותו באמיתות הדבר, אז נוסף לחופשה שאתה מקבל, עליך גם לגמור את מנת ה"קיקיון" או להיפטר ממנה ע"י פעולה זריזה.

ובאחד מניסיונותי האלה, כשעמדתי בתור לרופא, זכיתי לראות וללמוד פרק בהלכות ריפוי שיניים. ישמעאלי בא בימים, גנב שווה זכויות, ואזרח ככל האזרחים בממלכתנו, בא אליו (אל הדוקטור) כשלחיו האחת נפוחה, ועושה רושם כאילו עומדת להתפוצץ, וטוען לפניו שכבר שבוע ימים אינו ישן, אך פחד לבוא אליו, אבל לבסוף לא יכול היה לסבול את הכאב והחליט לבוא אליו, ושיהיה מה שיהיה. ועוד לפני שגמר את ספורו, כבר קיבל פקודה לשבת, והוא מיהר וישב. "אפתח!" - והוא פתח את פיו ברעדה, ולפני שהספיק להצביע בדיוק על השן הכואבת, כבר תלש לו הדוקטור את השן בצבת נגרים. החולה החוויר והתעלף קצת, הדוקטור הושיבו בצד והמשיך לטפל בשאר חוליו. לאחר שהתאושש, ניגש החולה שוב לדוקטור, והסביר לו שהוא טעה, שלא לשן הזאת הוא התכוון, והוא הושיבו מיד שוב, וחזר על מעשהו הקודם. הוא שוב החוויר, התעלף עוד פעם קצת, וכשהתאושש, שוב לא שהה לשאלת הדוקטור ויצא בברכיים כושלות. זה בסדר? שאלו הדוקטור - נדמה לי, גמגם ונעלם. גם לי נדמה - שגם הפעם הוא לא קלע למטרה, אבל, בכל אופן, בדבר אחד אני בטוח, שיותר כבר לא ידרוך על סף המרפאה, ותרופה לשיניו החולות יבקש בתפילותיו מאללה הגדול.

אני מוכרח לסיים כי השעה כבר מאוחרת, ובעוד מספר דקות יכבו את האור, אבל, לא אסיים מבלי שאעלה בפניכם כמה מהרגשותינו בימים האחרונים. כל זעזוע קל בחוץ מכה פה גלים חזקים - ובייחוד זעזועי הימים האחרונים.

ליד תמונתו של אליהו גולומב התלויה בחדרנו, הוספנו לפני ימים מספר ארבע תמונות חדשות - את ארבעת חיילי שרונה. תמונות אלה בבית הסוהר יראו בעיניכם כפרדוקס - אבל כך הוא. וכשנתקלות עינינו בתמונות אלה, לאור המעשים של הימים האחרונים, כשלהבות וברקים עולים מכל פינות הארץ, יש רצון עז להיות אתכם ולצעוד בסך עם ההולכים קדימה⁸.

אבל, גם לזה כנראה נתרגל, וכתמיד, גם כיום אנו ממשיכים להביט לקראת העתיד בתקווה ובאמונה.

שלום רב לכולכם, דרשו בשלום כולם, מסרו תודה לילדי הגן על מכתבם הנחמד, ולזלטה - על העוגות החמודות.

טוטר.

שלום ולהתראות

* * *

⁸ ב- 22.2.46 בצע הפלמ"ח 4 פשיטות על בסיסי המשטרה הניידת (ה-P.M.F). שני אנשי פלמ"ח עמרים בלינקוב וידידיה אהרון, ושני לוחמי חי"ש אריה קסלמן ושרגא הר נהרגו בפשיטה על שרונה

שלום רב הורים יקרים !

אני מקווה שמכתבי זה ישיגכם עוד לפני הביקור. נפל דבר בימים האחרונים, ובטח יעניין אתכם לדעת את הסיבות שהניעונו לשביתת הרעב. אתם ודאי תחשבו שאם החלטנו להכריז שביתת רעב, בטח הגיעו מים עד נפש, ושאי אפשר לחיות פה, אך זה רחוק קצת מהאמת. פחדנו, שאם לא נשבות, יראה המנהל שיש בכוחו לשנות פה את החדרים כעולה על רוחו, לפי מצבי הרוח השונים שבהם הוא שרוי, מבלי להיתקל בהתנגדות. רצינו להוכיח לו כי קיים פה ציבור אסירים מאורגן וממושבע, שלא את כל העולה על רוחו יוכל לעשות. ניסינו והצלחנו.

ומעשה שהיה כך היה: בחודשים האחרונים הרגשנו שכאילו "עבר חתול שחור" בינינו ובין המנהל, והוא התחיל להצר את צעדינו, או, ביתר דיוק, החל להקפיד ולשמור שגם אנו, "היחס המיוחד", נמלא בשלמות את כל החוקים, מה שמבטא בעיקר בשעות עבודה.

בתחילה הוכינו ב"מכת הספורט", וטענתו הייתה כמעט צודקת. הוא טען שרימינו אותו, שהבטחנו לו שלא נשחק בכדורגל, וכיוון ששחקנו, למרות שהזהיר אותנו מספר פעמים שייקח את הכדור אם לא נפסיק לשחק ברגל - ועכשיו הוא ממלא את הבטחתו.

למעשה, הגורם היה אחר לגמרי.

באחד המשחקים התגלגל הכדור איכשהו לראשו של השייך הערבי (אסיר "המאורעות", שהיה שופט בית הדין העליון שלהם), והמנהל פחד שיישנה מקרה כזה, שיכול להביא לקטטה, ובטל את שעת הספורט. בלענו את הגלולה המרה הראשונה ושתקנו. כעבור מספר ימים הוא החל להקפיד שנרד לעבודה גם אחרי הצהריים, ולבסוף בטל בכלל את שעת הטיוח המיוחדת והוציא פקודה חדשה המשווה את שעות העבודה ואת שעות הטיוח לאלה של כל האסירים.

כשרק הודיעו לנו על זאת מיהרנו (אולי אפילו מיהרנו יותר מדי) והכרזנו שביתת רעב והפסקנו גם לרדת לעבודה. מיד קראו למנהל, והוא בא והודיע לנו שהוא מוכן לשמוע לטענותינו, בתנאי שקודם נפסיק את השביתה.

אנחנו סירבנו וקראנו לשאר האסירים הפוליטיים בעלי היחס המיוחד ושתי הקבוצות האחרות שהשתתפו גם הן בשביתה. הם מיד התכנסו להתייעצות שנמשכה למעלה משלושה ימים (עד שנגמרה השביתה), כך שהיינו לבדנו במערכה, למרות שהפקודה החדשה פגעה בהם בדיוק כמו בנו.

וכך התנסינו בניסיון הקשה הראשון. אנחנו התכוונו לשביתה ממושכת מאוד. היו פה כבר הרבה שביתות רעב, ואף שביתה אחת לא הסתיימה בהצלחה מבלי שישבתו 10-14 יום, ולזה בערך התכוונו, אבל - התבדנו, ולוואי נתבדה כך תמיד ...

למחרת נכנס המנהל עם הרופא שבדק את כולנו. הוא התעניין מאוד אם יש מישהו שרוצה לחזור בו. ניסה לשכנע בדברי חלקות, לאיים ולצער - אך לשווא. הוא צעק שייקח מכולנו את ה"יחס המיוחד". ענינו לו, שלא ממנו קיבלנו אותו, ולא הוא אשר ייקח אותו. ביום השלישי שוב נכנס המנהל עם הרופא. הוא חזר ובדק את כולם, אם מחזיקים עדיין מעמד, כי לפי החוק - אסור לגרום למוות, וכשהרופא קובע שיש סכנה לחיים, אזי מתחילים להאכיל את השובת בכוח, מכניסים לו צינור דרך הפה ומאכילים אותו בכל מיני משקאות. אבל, עד הנה לא הגענו, הרופא קבע שכולם עוד בסדר.

לאחר שנגמרו הבדיקה והטפת המוסר הרגילה, פנה המנהל אלינו שנברר לו ביתר דיוק את גורמי השביתה, ומה אנו מציעים כדי לתקן. המוכתר מהר וגולל לפניו בכשרון של עורך דין את כל פרשת הקיפוחים מצדו. הוא שמע, מלמל משהו ויצא. כעבור חצי שעה חזר והודיע שקבל את טענותינו, אלא שנותן לנו יותר משביקשנו. הוא החזיר את שעת הספורט, אלא שעכשיו, בשעת הספורט, יהיו בחצר רק אנשי היחס המיוחד. נוסף לזה הוא הבטיח לסדר לנו כדורסל וכדור עף, וגם אחרי הצהריים הוא נתן לנו - במקום שלושת רבעי שעה של טיוח עם כל האסירים - שעה של ימיה, שבחציה נהיה עם כל האסירים, וחציה - לבדנו.

מי מילל ומי פילל לנסיגה מהירה כזאת מצדו, ולהחזרת כל זכויותינו - ויותר מאשר דרשנו.

מובן שלא היססנו וקבלנו את הצעתו-הצעותינו ומיהרנו ועטנו על מזונות "קלים" כמו תה ועוגות שקבלנו מהחדרים הסמוכים. כך הסתיימה השביתה לאחר 50 שעות צום, וכך פרח החתול השחור, ושוב אורה ושמחה לנו - בכלא ...

הארכת הפעם ואסתפק בזה.

אני ממשיך ללמוד ולהתקדם בערבית ובאנגלית.

שלום רב ודרשו בשלום כולם, ובמיוחד מסרו תודה בשמי ובשם החדר כולו לזלטה ולמלכה על העוגות החמודות. נדמה לי שזה מכביד יותר מדי עליהן, ונודה להן מאוד גם אם תשלחנה לנו אותן רק פעם חודש.

שלום ולהתראות,

* * *

בנכם.

30.4.45

שלום רב לכם הורי החביבים והיקרים,

יום שמח ומאושר היה לנו היום. בבוקר השכם, כשכולנו עוד סרוחים על מיטותינו, נכנס הקצין לפקוד אותנו ובישר לנו על כיבוש ברלין ועל בקשת השלום מצד הימלר. הניצחון בא, הוא אמר, ואני מאחל לעמנו הרווי ייסורים - פדות וגאולה, ובשנה הבאה בירושלים. וגם לכם אני מאחל פדות וגאולה, ושבשנה הבאה תהיו בכל מקום בארץ - רק לא בירושלים...

לפני הצהרים קבלתי את מכתבכם ואת מכתבו של מוטיקה, וזה השלים את שמחתי. את מכתבו של מוטיקה קראתי הרבה פעמים, ומה יש להגיד, אני מקנא בו ובאחרים שזכו לנקום את נקמתנו.

בעולם הגדול, כל שעה הביאה ידיעות חדשות ומרעישות, אך בעולמנו הקטן בכלא אין שינויים. ישנם רק חילופים - אלה באים ואלה יוצאים.

השבוע נפרדנו מחברינו מחולדה, ובעוד ימים מספר נפרד משלושת חברינו מגבעת ברנר. הימים והחודשים חולפים, שנה עוברת, שנים עוברות, והמאסר לעולם חולף ונגמר.

במסיבה קטנה וצנועה נפרדנו מהחולדאים, אך מסיבה כזאת - זמן רב לא תשכח מלבי. בין כותלי הסוהר ישבנו 24 איש ליד שולחנות ערוכים, יין וכל טוב, וכרגיל, שירה, נאומים, עיתון היתולי וכו'.

אך בעצם המסיבה התחילה לאחר שהשוטר כיבה את האור. המיטות הנוגעות אחת בשניה שימשו לנו כעין דשא, שכבנו כשעינינו מופנות לירח העולה והנשקף מבעד לחלון המסורג. ותיקי הסוהר שבינינו הרבו לספר זיכרונות על ימים שעברו בין החומות האלה, ולאחר שעות של מעשיות וחוויות התחלנו לשיר. יש בינינו אחד ששר באופן יוצא מן הכלל, ואנחנו שוכבים כשפנינו למעלה, מופנות אל הירח המבצבץ בין סורגי הברזל, ושירתו עולה ובוקעת ופורצת ועוברת בין סורגי ברזל אלה, ואתה חש בשירתו את הגעגועים והכמיהה לחופש, את השאיפה והגעגועים לימים שהירח ירחף מעליך ויבצבץ - לא מבין החומות, ולא מבין סורגי הברזל.⁹

ובזה אסיים הפעם.

דרישת שלום לכל הילדים והחברים, ובייחוד לזלטה ולמלכה, ורב תודות להן, בשמי ובשם כל החדר, על העוגות. תרבו לכתוב, ובמידת האפשרות אענה.

אימא, תשלחי לי מכתבים קצרים (ותיקחי בחשבון שהשמנתי) ונעלי ספורט. אימא, במכתבך את שואלת אם עשיתי כבר צעצועים לאלה ולתמה. לדאבוני, עוד לא, כי לעת עתה עוד יש לי חשק לקרוא וללמוד (ערבית), ולפי כל הסימנים עוד מעט אגיע לנקודת רוויה, ואז, אם תשלחו לי מברשות, אעשה להן צעצועים. לעת עתה אני עושה לך חגורה, ובשביל זה את צריכה לשלוח לי בדיוק את אורך החגורה.¹⁰

בטח קבלתם ממני הרבה דרישות שלום מחברי חולדה, וחוף מזה, השבוע היו לי שני בקורים, ובקשתי מהם שימסרו לכם דרישת שלום.

* * *

שלום רב הורים יקרים,

עמדנו לחוג את יום השנה הראשונה לישיבתנו פה. לא תארנו שלקראת השנה השניה תחזור ההיסטוריה על מעשיה ותביא הנה חברים חדשים. אבל, את העובדות אין להחזיר, וחבורתנו, שבמשך השנה האחרונה הלכה וקטנה מדי פעם בפעם, גדלה שוב.

ושוב פרצה בתאנו רוח חדשה-ישנה. בערבים יושבים יחד ליד קפה המתבשל כמימים ימימה, מספרים זיכרונות מהימים שעברו, שרים, לומדים שירים חדשים שנתחדשו בשנה האחרונה.

המצב רוח של החברה החדשים מרומם. הם נמצאים עמנו בחדר אחד, למרות שהחוק אוסר זאת, הם השלימו בקלות עם המציאות החדשה - שבחוף נחשבת כקשה מנשוא - ורק פה התברר להם שהדבר קל ופשוט: צריך לשבת, וחסל.

אתם ודאי קראתם בעיתונים, שכאילו הורעו התנאים בבית הסוהר. זה במקצת נכון, אבל לא במידה כזאת כמו שכותבים העיתונים על זה. הגרוע מכל הוא, שהפסיקו לנו את שעת הספורט. לזה אין כל קשר עם המצב בכלל, אלא עם כמה אינצידנטים קלים שהיו בחצר, ושהכדור הוא הגורם להם, אבל, אנחנו מקוים שבקרוב זה יסתדר, למרות

⁹ "הזמר" - ישראל ויינברג (כרמון), מאסירי גבעת ברנר.

¹⁰ האסירים נהגו להכין עבודות-יד ליקריהם שבחוף, עבודות חריטה וגילוף בעץ ובחומרים אחרים ש"הזדמנו" לידיהם. המלאכה הנפוצה ביותר הייתה הכנת חגורות באריגת מקרמה.

שהמנהל סרב להחזיר את הכדור, והפנה אותנו למנהל הכללי של בתי הסוהר בארץ - סקוט.

כמה פעמים כבר בקשתי מכם שלא תבואו לביקור שלא מן המניין בלי שאודיע לכם כך למפרע, ואתם בכל זאת באים לכם. כנראה נדמה שביקור כזה מוסיף משהו, אבל לי נראה שביקור כזה לא רק שלא מוסיף, אלא גורע. אין טעם לביקור שלא רואים אחד את השני, ושרק בקושי אפשר להספיק לומר שלום, ולכן, אני חוזר ומבקש מכם שלא תבואו בלי הודעה מוקדמת מצדי.

בזה אסתפק הפעם, דרשו בשלום כולם.

בנכם

* * *

שלום רב הורים יקרים,

אין כמעט מה לכתוב. הביקורים המרובים נוטלים מערך המכתב, וחדשות רבות לא התחדשו, ולמזלכם או לדאבוכם לא נולד לכם בן סופר שיוכל להפוך יש מאין ולמצוץ מכתבים מהאצבע.

ועוד סוד אגלה לכם, שהוא בודאי לא סוד, כי גם אתם הייתם פעם נערים בגילי, וכשעמדתם לכתוב מכתב לאבא ולאמא, התקשיתם כמוני.

חדשות לא מתחדשות אצלנו. אנו חוזרים מדי יום ביומו על הישנות. קוראים, לומדים, משחקים ומתגעגעים.

בזמן האחרון התחלתי ללמוד אנגלית במרץ, אחרי שלמדתי כבר לפטפט, פחות או יותר, בשפת שכנינו.

ואם העולם ינהג כמנהגו, ולא יפתח את הסורג לפני המועד הקבוע, אז אדע גם אנגלית.

בזה אסתפק הפעם. שלום רב ודרישת שלום לכולם.

בנכם

* * *

שלום רב לכם הורי היקרים,

קיפחתי אתכם הפעם, אבל ודאי תסלחו לי - גם הזמן, ובעיקר הנייר - כי הוחלט שכל אחד חייב להגביל את עצמו ולהסתפק בשני עמודים.

מובן שאתם יכולים לקרוא את המכתב שכתבתי לחברים (מחדר גורדון).

נקוה שנתראה השבת פנים אל פנים.

שלום רב ודרישת שלום לכולם, בנכם

שלום רב הורים יקרים.

ודאי תסלחו לי אם אתחיל את מכתבי בהערה קטנה אליכם. אתם יודעים שאף פעם לא הייתי מרוצה מזה שאתם מקריאים את מכתבי ברבים, אבל בזה שאתם מדפיסים אותם ב"פינתנו"¹¹, אתם מאבדים כל שליטה על הקוראים אותם, כי "פינתנו" אינה נחלת חברי הקבוצה בלבד, היא נמצאת בחדר הקריאה ובשאר מקומות ציבוריים, וכל הרוצה - מציץ וקורא.

והאמנם חייב כל אחד לדעת על קיום הקשר?

אתם יודעים באיזה קושי ומאמצים עולה לנו קיום הקשר, ואת ערכו בשבילנו ובשבילכם. והפרסום שאתם עושים לזה, ודאי שאינו מוסיף בטחון.

ועכשיו, קצת על ממלכתנו שלנו.

לפני שבוע בערך הגיעה אשתו של המנהל ארצה. אנחנו חיכינו לבואה לפחות כמוהו. חשבנו שכשהיא תבוא ארצה, הוא יבלה לפחות חלק מהיום בחברתה וימעט בביקוריו בבית הסוהר. חשבנו ונתבדינו.

כבר ביום הראשון לבואה - רישומיה נכרו בבית הסוהר. היא מעולם לא למדה לבשל, והמנהל, שגם לו דרכי הבישול אינן נהירות ביותר, ניסה ללמדה את מלאכת הטבחות, וכבר בביקור הראשון גלש החלב. היא נבהלה מהתופעה

¹¹ "פינתנו" - ביטאון קיבוץ קרית ענבים.

המשונה וברחה מהמטבח, והמנהל מיהר ורץ להציל את המצב, אך, לדאבונו, מצא כבר את החלב בכל מקום בחדר - רק לא בסיר. וכשהוא ניסה להורידו מהפרימוס, הוא קיבל כוויה שרישומיה ניכרו מאוד בבית הסוהר...

בצהרים היא החליפה והרתיחה את מרק הפרות, ואת מרק הבשר - הכניסה למקרר. בקיצור, המנהל ראה שהעסק לא משתלם, והוא החליפה והכניס למטבח אחד השוטרים הערביים.

בזמן האחרון נפל פחד האמריקנים על בני דודינו. הם נוהגים להזכיר את הציונים והאמריקנים בנשימה אחת. ובימים האחרונים - רעד אחזם. נפוצה שמועה במחנה הישמעאלים, שהאמריקנים נתנו במתנה לציונים שתי פצצות אטומיות. וזה הפך אצלם לשיחת היום ולחרדת היום.

וכרוח ההגזמה שנחננו בה, הם מנפחים את המעשייה ומנחשים על תפקידה ועל המקום והעיר שיזרקוה.

זה מזכיר לי פצצה אחרת שהם היו מרבים לדבר עליה ומזכירים אותה ימים ולילות. זה עוד היה בימים הטובים שממלכת אלף השנים של היטלר, מורם ורבים, הייתה עוד קיימת. את הפצצה הזו הם כינו בשם V10, זוהי מין פצצה, שכשהיא מתפוצצת, היא הורגת מאה אלף, ולוקחת בשבי מאה אלף. והם, בתור חסידיו של גבלס, האמינו בקיום פצצה כזאת בכל ליבם, ולא נמצא אחד שיפקפק באמיתות הדבר. הם חיכו וציפו ליום בו תחלנה להתפוצץ פצצות אלה - גם ברגעיה האחרונים של ממלכת אלף השנים, בימים שטנקים רוסים כבר פילסו להם דרך ברחובותיה של ברלין...

אך הפצצה לא התפוצצה, והניצחון קם והיה.

כבר מזמן רציתי לכתוב לכם, כי נדמה לי שמאסרי החל לתת את אותותיו בכם.

אתם חייכם, כמו רבים אחרים, באשליות, כי תקופת המאסר תהיה קצרה, ועם סיום המלחמה ושחרור העולם מסיוט הנאציזם, תשתחרר ארצנו מכבלי הספר הלבן, ויחד עם זה נשתחרר גם אנחנו. אך עם סיום המלחמה נגוזה אשליה זו, ונקלענו למציאות המרה.

ונדמה לי, שהמעבר בין האמונה והתקווה לבין המציאות המרה נטע בכם עצבנות, צער וכאב במידה מופרזת, ובייחוד כשנדמה לכם כי התנאים כאן קשים מנשוא.

ודאי שאין הסוהר גן עדן, אבל ודאי וודאי שאינו דומה למה שמדמים אותו בחוץ, ובייחוד לנו, "היחס המיוחד", שנתן הכל מכל. יש לנו חדר מרווח מאוד, שתמיד היו גרים בו 25-20 איש, ועכשיו רק 10, מיטות ומזרונים טובים, שהרבה היו מתקנאים בנו בגללם. ספרים, עיתונים וחוברות, שחדר הקריאה שלנו ודאי לא היה מתבייש בהם - אנחנו מקבלים את כל העיתונים והחוברות היוצאים בארץ בעברית ובאנגלית - כך שגם בזמן הרב שברשותנו, בקושי מספיקים לקרוא את הכל. אנחנו מקבלים במתנה את כל הספרים החדשים של שלוש ספריות הפועלים - עוד לפני שהם מוצאים לשוק, ועוד הרבה הנחות שאסירים אחרים אינם מקבלים.

מובן, שכל זה אין בו כדי פיצוי על תקופת הנעורים החולפת ונגזלת לעולמים, אך לעומת זה, הידיעות הרבות שנרכשות פה, האפשרות הרבה לקרוא וללמוד, הכרת הצד השני של החיים, הכרת העולם התחתון ומניעיו, הכרת העם השולט והעם השכן, הכרת השלטון האימפריאליסטי וכו' - בשביל בעיות כאלה, זוהי הטובה שבאוניברסיטאות העולם.

הידעתם פעם והאמנתם שבארץ זו לא החוק שולט, אלא הכסף? ! הידעתם, שרק עני ואביון יחויבו בדין, והעשירים תמיד זכאים? כי בארץ ישראל, בשלטון הזה, הכסף יענה הכל: רוצח נתלה רק אז, כשאין לו כסף לשלם כופר נפשו, גנב נענש רק אז, כשלא הצליח בגניבתו, ואין בידו לשחד את הקצין או את השופט.

כך נוהגים הם לגבי פושעים המבצעים פשעם נגד האזרחים או נגד רכוש אזרחי. אבל, בו ברגע, כשהאסיר הוא פוליטי, כלומר, כשנדמה להם שבקימו יש משהו המסכן את האימפריה, קיים חוק אחר, שופט אחר ועונש אחר. זהו השלטון הבריטי. וזהו הצדק הבריטי.

בזה אסתפק הפעם, תמסרו עוד פעם, בשמי ובשם החדר כולו, את תודתנו העמוקה לזלטה ולמלכה - על העוגות המצוינות, לכם ולחברי הקבוצה - על הכדור והפרחים.

דרישת שלום לכולם.

שלום, בנכם

* * *

הורים יקרים וחביבים,

ודאי תבינו לשמחתי הרבה בקבלי מכם את המכתב הראשון אחרי שתיקה כה ממושכת, ובייחוד בימים שכאלה. מה ערכו של מכתב, וגם הקצר שבקצרים!

קשה הכתיבה היום, כשאי אפשר לכתוב מה שחושבים או שמרגישים.

אתם יודעים מה משוכשות דרכי הדואר שלנו, ובייחוד, שהדרך חדשה ולא בטוחה, וכל סטייה קלה ממנה יכולה לגלגל את המכתב למסדרוני הבולשת. קשה הכתיבה בימים אלה, אך שבעתיים - הישיבה.¹²

היום קיבלנו את העיתון, והוא שוב במסגרת שחורה, כבימי המאורעות, התוכלו להבין להרגשותינו ולחרדותינו כאן - כשאנו קרובים מצד אחד, וכה רחוקים מצד שני ממאורעות הימים האלה.

אני מסתפק הפעם בזה. ובדאי תבינו מדוע מכתבי כה קצר הפעם.

דרישת שלום לכולם, ונקוה להתראות בשבת. בנכם.

* * *

2.4.46

הורים יקרים וחביבים.¹³

כן יקירי, את אשר יגורתי בא. ב' נפלה ואני חיכיתי לה באותו יום והיא בוששה. כי כפי שאמרתם לי, היא הייתה צריכה לבוא לבקרני ביום שלישי. חיכיתי לה והיא לא באה. חשבתי שודאי טרודה היא היום ותבוא מחר - וחיכיתי, אך, כשפתחתי את ארגזי האוכל והוצאתי את העיתונים מתוכם - ולפתע תמונתה בעיתון ולידה מסגרת שחורה, ואז התברר הכל, הבנתי למה לא באה היום, ידעתי כי גם מחר לא תבוא, כי לעולם כבר לא תבוא. כי בלילה אפל, עת בחשאי גוששה והתקרבה ספינת מעפילים לחופי המולדת, יצאה היא לקבל את פניהם, כשתת מקלע על כתפה. יצאה - ולא חזרה.

ולעת ערב, באותו יום, הגיע הדואר, ובין המכתבים גם מכתבה. ביד רוטטת פתחתי את מכתבה...

"... אני ממשיכה לצפות ולחכות לרגע בו תדרכנה רגליך על סף החופש. נראה לי, שאינו רחוק, אך אם רחוק או קרוב הוא, וגם אם יאחר ויתמהמה מאוד - אני אחכה.

אינני יודעת איך ניפגש. אולי אעמוד ואחכה לך ליד שער הסוהר, ואולי לפתע, עת אשב כפופה בדמעות על מכתב אליך, אולי כך, ואולי אחרת..."

לא. לא כך, וגם לא כך. אחרת ניפגש. היא לא תעמוד ליד השער, גם לא תשב כפופה על מכתב. בשדה פתוח, בין מאות מצבות - שם תהיה הפגישה. ולא איתה אפגש, אלא בגל אבנים שיכסה שם, שעד לזכרה הוא, לזכר חיילת אלמונית שהקריבה את חייה כדי שאחרים יוכלו לחיות.

גדול הצער ועמוק הכאב על אובדן נפש אהובה ויקרה, אך לא נרתע ולא נחדל, להפך, נתחשל ונתחזק עד יהפוך חלומנו, חלום אלפיים השנה, למציאות.

אסתפק הפעם, כי ברגעים כאלה דומני שיפה השתיקה.

אל תנחמוני, אתנחם בעצמי ומעצמי, כי גם כשחושך ועלטה מכסים הכל, גם כשהאופק שחור משחור, נתזים ונוצצים ניצוצות אור. וגם אם אורם חלש וחוויר, צריך להסתכל אליהם ורק אליהם, להתעורר, להתקדם ולצעוד לאורם.

ולפני שאסיים, אבקש מכם כמה משאלות. הראשונה, והיא עיקר הדברים, אל תצטערו במקומי ואל תכאבו את כאבי, זהו העידוד החשוב ביותר שתוכלו לעשות למעני.

ב. שתשלחו לי את תמונתה. מקודם, צווי הקונספירציה לא אפשרו זאת, אבל עכשיו כבר מותר...

ג. ששורות אלה יהיו לנחלתכם בלבד.

שלום ולהתראות.

שלכם באהבה הבן.

¹² על דרכי אמצעי הקשר עם החוץ - "דואר זקס" - ראה בהקדמה.

¹³ מכתב זה נכתב אחר נפילתה של ברכה פולד, חברתו של ג'וני. את סיפורה של ברכה ראו בהקדמה.

* * *

הורים יקרים וחביבים,

מן ההד החוזר של מכתבכם וממבע פניכם בביקור, דומני שמכתבי צערכם מאוד וגרם לכם עגמת נפש. חששתי להד החוזר של מכתבכם, ויותר מזה, להד שלא יחזור, למה שישקע עמוק עמוק בלבבכם.

אני יודע שגם את צערי הקטן ביותר אתם מכפילים ומשלשים, עד שקשה לכם לשאתו, ועל אחת כמה וכמה במקרה הזה. יתכן שלא קלעתי למטרה, יתכן שהייתי צריך לכתוב אחרת, מה שקצת קשה היה, או שהייתי צריך לשתוק.

כתבתי לכם רק דברים אמיתיים, לא קודרים ולא בהירים, אלא כמו שהם, כמו שאפפוני באותו יום.

לחששותיכם אין שחר. אינני יודע מנין הם נובעים, כי לא קדרות ואבלות ישתלטו עלי, וודאי שלא רפיון. לא השליתי את עצמי: זו היא המלחמה, ואלה הם תוצאותיה. ולא לה שלא חיים באשליות, אין המכות אכזריות כ"כ, כי הם מוכנים להן מראש.

עוד תגבר ותחזק ההיאבקות. זו היא רק ההתחלה. עוד יצטרך עמנו להקריב הרבה עד שתיהפך ארץ מכורתנו ותהי לנו לנחלת עד.

אמנם חרתנו על דגלנו כי רק בעמל ובזיעה, באת ובמחרשה נירש לנו את הארץ הזאת. אך בכוח הזרוע נעצרה המחרשה, ובכידונים נעצרה העלייה, ואתם, יקרי, תצטרכו להתרגל ולהסכין למחשבה, כי גם כשנצא מבין החומות, לא נצא על מנת לראות חופש ולא על מנת ליהנות מהדרור, אלא נהיה בין אלה שיפנו את הדרך למחרשות, ושיסללו את הדרך בספינות רעועות לאחינו בגולה, כי במוותם ציוו לנו את ההמשך.

שלכם הבן.

* * *

הורים יקרים וחביבים,

זמן רב שלא כתבתי לכם. היינו צריכים להכניס אילו שינויים בקשר לקשר¹⁴ ולכן התמהמה כל כך המכתב הזה. אך אני מקווה ש-ס', שהיה אצלכם וסיפר לכם על חיינו פה, וודאי הצליח לשכנע אתכם כמה "טוב פה", וודאי עכשיו אתם כבר יותר בקיאים בבעיה הזו, ולכן פחות דואגים.

לפני כשבוע בערך קיבלנו ממנו מכתב, והוא כותב שהתרשם מאוד מההורים הטובים והנחמדים שלי, וגם הקבוצה עשתה עליו רושם יוצא מן הכלל.

ואצלנו כאן כרגיל, אין חדש. המתיחות שהייתה פעם חלפה, ואינה מורגשת כלל. לפני כמה ימים הוזמנו לחדרי הערבים ל"מסיבה". לפי זה אתם יכולים להסיק שהיחסים בינינו ובינם כבר תקינים לגמרי.

השמועות אומרות שמנהלנו מסתלק בקרוב מהנהלת בית הסוהר. דבר זה משמח אותנו במקצת, למרות שהותיקים שבחבורה אומרים, שהוא הטוב שבמנהלים שהיו אי פעם בבית הסוהר הזה. הוא הכניס הרבה מאוד שיפורים בבית הסוהר, דאג מאוד לאסירים, אבל בכל זאת, כולם מרגישים רגש של הקלה רבה. היו לנו איתו כמה אינצידנטים במשך הזמן, ולכן מרגישים כעין רגש הקלה.

אומרים שעכשיו יבוא מנהל אחר, פחות תקיף ממנו, ולכן יש הרבה סיכויים להשיג כל מיני הקלות. נחיה ונראה.

אתם ודאי זוכרים שעקב שביתת הרעב ששבתנו, הוא הסכים לתת לנו אפשרות להכניס לחצר "סלים", כך שנוכל לשחק גם בכדורסל. אך הסלים לא מיהרו להגיע, והיום, כשהגיעו סוף סוף, הוא מסרב להכניסם. הוא אומר שיש יותר מדי אנשים בחצר, ולכן הוא מצטער, ולא יכול לעשות שום דבר. בשבילנו הספורטאים זו מכה קשה מאוד, ושוב למדנו לקח טוב, או יותר נכון, אלה שדואגים לנו בחוץ, מה ערכו של הזמן - איך שצריך לדעת לנצל כל שעת כושר ולא לדחותה.

בזה אסתפק הפעם. דרשו בשלום כולם ומסרו תודה בשמי ובשם כל חברי החדר ליוסף, לזלטה ולמלכה, ולכל הילדים והחברים.

בנכם

* * *

¹⁴ דואר "זקס".

שלום רב הורים יקרים,

זה זמן רב שלא פקדתי אתכם במכתב. זו הפעם הראשונה שלא ניצלתי אחת מההזדמנויות המעטות הניתנות, ולא כתבתי לכם. ודאי תסלחו לי על זאת בלי שאצטרך להתנצל על כך. לא תמיד אפשר להתרכז ולכתוב, בייחוד, כשהינך כל כך מרוכז במאורעות הימים - מי פילל ומי מילל שנגיע לאן שהגענו, שנה לאחר הניצחון, שנה לאחר שלטון הסוציאליזם בבריטניה. כנראה שבעולם זה, לא מספיק להיות צודק...

בזמן האחרון החלה הישיבה בסוהר להעיק במקצת, לא עצם הישיבה. הקושי אינו מתבטא בסורג או בסוגר, אלא בזה שאין אנו אתכם, שאיננו במקום שבו יעד לנו גורלנו בשעות מבחן אלו.

גם פה בסוהר עברנו ימים קשים. ודאי תזכרו את יום הביקורים ביום הולדתו של המלך שבו חרץ בית המשפט פסק דין מוות לשניים מחברי האצ"ל¹⁵. מאורע זה יישאר ימים רבים בזיכרוני. זה היה בשעות הערב המוקדמות, עת לפתע נודע בסוהר כי השניים נידונו לתליה. הערבים בתאיהם החלו להתנשק ולהתחבק מרוב שמחה, ומתאי היהודים פרצה שירה אדירה של "התקווה", והשניים בבגדיהם האדומים - בגדי הנידונים לתליה - צעדו לקול צלילי "התקווה" שהתערבו במשק צלילי הנבלים - בראש מורם - לצינוק התליה. אותה תמונה חזרה ונשנתה כעבור שבועיים עת קראו להם דרור (מאסר עולם!) ויצאו מהצינוק, אלא שהפעם פנינו הם שקרנו משמחה, ופניהם, הם שהביעו ייאוש ואכזבה.

המתיחות שהייתה בבית הסוהר בינינו ובין הערבים רפתה. אין לכם כלל לחשוש, בייחוד, לאחר שהפרידו את היהודים מהערבים בשעת הטיוול, כך שהמקום המועד לקטטות אינו קיים במשותף.

רושם חזק מאוד עשתה עליהם מציאת הנשק הרב ביגור, מזה הם מסיקים על הכמות העצומה של נשק שנמצאת אצל היהודים, ודבר זה מפחידם במקצת. ההרגשה אצלם היא, שהמעשה האחרון של הממשלה הנו הרקע להעלאת המאה אלף. הם אומרים: את המנהיגים שלנו שלחו לסיישל ונתנו לנו את הספר הלבן וחוק הקרקעות. עכשיו את המנהיגים שלכם שולחים ללטרון ויתנו לכם את אשר דרשתם. ולואי שבדבר זה הם לא יתבדו.

בזה אסתפק הפעם. דרשו בשלום כולם.

בנכם.

תשלחו לי נעלי ספורט.

* * *

שלום רב הורי היקרים,

רק עתה סיימנו חגיגת יום הולדת, שאני מילאתי בה את התפקיד העיקרי, או ביתר דיוק, שאני הייתי הגורם הראשי בה, זאת אומרת, שאני הייתי זה שלכבודו חגגו. היום מלאו לי 23 שנה ונדמה לי שזו היא החגיגה הראשונה ביום הולדתי מחוץ לבר-מצווה. נהוג פה לחוג כל יום הולדת ומנהג זה קיים גם לגבי, למרות שאף פעם לא מצאתי כל טעם בחגיגה מעין זו ותמיד השתמטתי.

אנחנו כולנו נמצאים עדיין תחת הרושם הקשה והמדכא של "מלון המלך דוד". דבר זה השפיע גם על מנהלנו. הוא נראה מדוכא ומרוגז. אפשר להבינו. בית החולים הממשלתי שליידנו מלא, מאז יום הפשע, פצועים והרוגים, שמאות בני משפחותיהם ממלאים את חלל האוויר בצווחות ובכיות. כידוע לכם, אחת מעבודותינו העיקריות בנגריה היא בעשיית ארונות מתים וצלבים לחללים האנגליים. מובן שתמיד יש מלאי. המלאי התרוקן עתה לגמרי. ודאי ידועות לכם דעתי ודעותינו בקשר למאבק ולדרכיו.

בכל אופן זה אינו מאבק, זו גם אינה מלחמה. זה פשוט רצח שפל.

קשרינו עם חברי האצ"ל, כפי שידוע לכם, נותקו כבר מזמן, ואין ברצוננו כלל לחדשם, למרות שהם עושים מאמצים בעקיפין להניענו ולחדש את היחסים.

ודאי כבר התראיתם עם השניים שעזבונו, והספקתם לשמוע מפייהם על חיינו ממקור ראשון ונאמן. על "המוכתר" שעזבונו מרבים לדבר. מורגש חסרוננו - ולא מבחינה ארגונית או סידורית, על זה התגברנו בנקל, אלא על האדם היקר והחביב שהתגלם בו, שידע ליצור ולהחזיק תמיד אווירה טובה ונעימה ולהתעלות ולהתגבר על כל מצב קשה, לשבת בחברת השבאב הצעירים, לשמוח, לצחוק ולהתלווצץ. אם תראוהו ובאשר תפגשוהו, מסרו לו דרישת שלום חמה חמה ממני ומהחדר כולו.

¹⁵ מייק אשבל ויוסף שמחון השתתפו במרץ '46 בהתקפה על מחנה סרפנד בפעולת החרמת נשק. ב-13.6.46 הם נידונו למות וכחודש אח"כ הוחלף גור הדין במאסר עולם לאחר חטיפת קצינים בריטים כבני ערובה.

בזה אסתפק הפעם. דרשו בשלום כולם.

מסרו שוב תודה בשמי ובשם החדר כולו לזלטה ולמלכה על שאינן שוכחות אותנו ועוגותיהם פוקדות אותנו בקביעות. העוגות האמורות כבר הפכו לשם דבר בחדר וכשרוצים עוגה טובה מבקשים עוגה טובה כמו של זלטה ומלכה. את נעלי הספורט קבלתי בשמחה רבה ורב תודות לכם. הן יותר טובות מטובות. אם תוכלו לשלחו לי מכנסי ספורט (עם כיס מאחור). בקיץ הם ממלאים תפקיד ראשי בתלבושת. כמעט כל היום משתמשים בהם.

בנכם

* * *

שלום רב לכם.

ודאי כבר קיבלתם ע"י "העיתונאי" דרישת שלום, וגם על האפשרות שנוכל להתראות השבת. אין בטחון מלא, אבל יש סיכויים רבים שנצליח. אם ירד גשם ואיזה גורם אחר יפריע ויעכב אתכם מלבוא, ישנה אותה אפשרות בשבת הבאה, למרות שהסיכויים בשבת הבאה יותר קטנים.

אימא, אני שולח לך במכתב זה 1.5 לא"י כדי שתקנו לנו "שחמט" גדול ויפה המתקרב במידותיו ל"שחמט" שלי. אם זה יעלה קצת יותר, תוסיפי, ואח"כ נחזיר לך. תשתדלי לשלוח אותו בהקדם האפשרי, אם אפשר עוד לפני הביקור. תשלחי אותו על שמי. שלום ולהתראות השבת.

בנכם.

* * *

שלום רב אימא'ה.

הכסף הזה הוא בשביל מה שדיברנו בביקור האחרון. תסדרי את זה בדיוק כמו בפעם הקודמת.

שלום רב, נשיקות ולהתראות

בנך

* * *

שלום רב אימא ואבא,

קודם כל אני רוצה להוכיח לכם במכתבי זה שאני חי וקיים. רק עכשיו תבינו מדוע אין מספר לכם מכל הנעשה בסוהר, וכשאני מרהיב עוז ומספר לכם, ומודיע את האמת לאמיתה - ראשית אינכם מאמינים לי, אתם ודאי חושבים שאם אני מספר כך - לא יתכן שזה רק כך, שזה מוכרח להיות גרוע יותר, ושנית, עד שזה מגיע לאוזניכם, זה מוכפל ומושלש, כך שלא נשאר מכל העניין כל אמת, ולא קורטוב אפילו של נכונות. וכדי להשלים את התמונה אתם מתחילים להתרוצץ, ופחד ורעד אווזים אתכם על לא דבר. בכל אופן אני למדתי לקח מהעניין הזה, ואדע שלא לספר לכם שוב במכתב, אלא באמצעות הביקור, ואז, לא רק שתשמעו, אלא תיווכחו בעיניכם, כך שענייכם תאשרנה את דברי. ובכדי שתיווכחו שאמנם אמת דיברתי וסיפרתי, טוב תעשו אם תנסו לבקרני בשבת. מובן שאין כל בטחון שתצליחו, בכל אופן תנסו. תיגשו ליד השער לשוטר, ודרך השוטר אמסור לכם איך הסתדר הביקור ומה תבקשו, את מי תבקשו, כדי שאוכל לצאת אליכם.

נקווה שנצליח ולהתראות בשבת. דרשו בשלום כולם.

בנכם

* * *

שלום רב אימא,

אני שולח לך 2 לא"י עבור החבילה.

אימא, שלחי לי כמה חבילות חוטים לבנים (מספר 8) כמו אלה ששלחת לי פעם. וגם את מידת החגורה בשביל אלה ותמר (את ההיקף בדיוק). אם תוכלי, תשלחי לי גם חבילה או שתי חבילות חוטים תכלת, גם כן מספר 8.

שלום רב ולהתראות, בנך.

* * *

7.12.46

שלום רב הורים יקרים וחביבים,

זה זמן רב שלא כתבתי לכם. הסיבה ידועה לכם, אין סדרי ה"דואר" שלנו קבועים תמיד, ומדי פעם בפעם מן ההכרח שתהיינה הפסקות. אך גם כשניתנת ההזדמנות לכתוב, לא תמיד אפשר לנצל. הנה היום כמעט שהייתי מחמיץ את ההזדמנות.

אתמול בערב הגיעו אלינו חלק מאסירי "ביריה", וכמובן שאת רוב היום מבליים בשיחות ובהיכרות הדדית, כך שכמעט לא נשאר זמן לכתוב. אחר הצהריים התקיימה מסיבת קבלה לכבודם, ונשאר רק הערב ה"קר" לכתובה - שגם חלק ממנו היה תפוס לעניינים שאי אפשר היה לוותר עליהם. הייתה התכוננות לכתוב לכם מכתב ארוך, וגם לפרוע חוב ישן לחבריה בבית, אבל, כנראה שאהיה מוכרח לפרוע אותו בפעם הבאה, שודאי תהיה בעוד שבועיים, כי מעכשיו יש לקוות שהדואר - לפחות לתקופה הקרובה - יהיה בסדר גמור, וחלוקת המכתבים תיעשה מדי שבועיים.

כפי שידוע לכם חל שינוי ניכר מאוד בבית הסוהר. המנהל עזב לתקופה ממושכת, לפחות ל-4 חודשים. מורגשת הקלת מה בבית הסוהר. היד החזקה רפתה, והרבה יותר קל וחופשי עתה. אך השינוי העיקרי הוא בהבאת אנשי ביריה הנה. מכלא ירושלים הוציאו את 30 חברי האצ"ל שנתפסו ליד בת ים, העבירו לעכו, ובמקומם העבירו הנה את אנשי ביריה. מובן שדבר זה גרם לנו קורת רוח רבה מאוד. לא הוצאת ה-30, אלא הבאת אנשי ביריה. להפך, אנו מצטערים על העברתם מכאן, כי בזמן האחרון, אחרי שהוסר החרם ההדדי, נקשרו יחסי רעות טובים מאוד בינינו ובינם.

לעת עתה הגיע רק חלק מאנשי ביריה, בשבוע הבא יגיעו כנראה השאר. הם עושים רושם טוב, למרות שהם מבליים יותר מדי זמן בתפילה.

בזה אסתפק הפעם. שלום רב ודרשו בשלום כולם.

בנכם

* * *

8.1.47

שלום רב אימא.

אתמול יצאנו בפעם הראשונה לגן. זו היא הפריבילגיה הגדולה ביותר שיכולה להינתן לאסיר. מוציאים אותנו במשך שעות מספר מחוץ לחומות הסוהר, ואנו עושים שם כמעט ככל העולה על רוחנו. מובן שהבטחנו להיות ילדים טובים ולא ללכת הביתה. הצלחנו לצאת תודות למנהל החדש, שאינו מתמצא כל כך בעניינים, וכמעט על כל בקשה עונה בחיוב. מובן שרצוננו עז להמשיך ולהישאר בגן גם לאחר שילך מנהל זה ויחזור קודמו. את זה נוכל לעשות רק ע"י שנוכח לו, שבאמת יש טעם ותועלת גם בשבילו ליציאתנו, ועלינו להפוך לשם כך את חלקות הגן הקטנות שלו לגן פורח.

לכן אני מבקש ממך, אימא, שתשיגו לנו מספר שתילי ירקות ושתילי פרחי נוי לעת עתה. אינני יודע איזה שתילים, היות וכבר שכחתי במידה מרובה את תורת החקלאות. נדמה לי שכבר איחרנו את העונה. בכל אופן, תתייעצי עם "המומחים" ותשלחי את הניתן לשלוח. מובן שאת ההוצאות הכספיות, אם תהיינה כאלה, נחזיר לך.

בקשר לביקור, כדאי שלא תבואו במשך 5-6 ימים, עד שנשתרש קצת בגן. אחרי כן תוכלו לבקרני לפחות פעם בשבוע.

אימא, תשלחי לי את המחברת לגידול ירקות ולגידול פרחי נוי, צריך לחזור לעניינים.

בקשר למפוחיות פה, תשלחי את הטובות ביותר שאפשר להשיג - C מג'ור ו-A מינור (מול).

שלום ולהתראות בקרוב.

בנכם.

* * *

יום שלישי, 21.1.47

שלום רב אימא.

כפי שדברנו בביקור האחרון, אני שולח לך אחת מהמפוחיות כדי שתחזירי אותה. לא השתמשנו בה עדיין. מפוחית אחרת כדי שתבררי אם אפשר לתקנה. בקשר למפוחית נוספת, החלטנו שתקני אותה בתל אביב, אפילו במקרה שזה

יעלה עד 2.5 לא"י. מפוחית זאת צריכה להיות או מינורית - ואז תתאים או ל-C מג'ור או ל-E או שתהיה E או C מג'ור.

אימא, אני שולח לך 1 לא"י כדי שתשלחי על שמי (לא בשבילי) זוג נעלי בית גבוהות עם צמר בפנים, מידה 36, כדוגמת אלה ששלחת לי בשנה שעברה.

אני קצת מכביד עליך יותר מדי בזמן האחרון, אבל כמעט שאין לנו ברירה אחרת, כי דברים "עדינים" כאלה, אורי לעולם לא מצליח לסדר. וכשהוא מסדר, זה לריב - בדיוק מה שלא צריך להיות. בכל אופן, אם זה מכביד עליך קצת, תודיעי לי ונשתדל לתת לך חופש לכמה שבועות. לעת עתה תודה רבה בשמי ובשם כל החדר על העבר וההווה, ומקדמה לעתיד.

אני שולח לך 5 לא"י.

1.5 לא"י עבור המפוחית שקנית.

2.5 לא"י עבור המפוחית שתקני.

1 לא"י עבור נעלי הבית.

תודיעי לי בכמה יעלה תיקון המפוחית.

לעת עתה שלום ולהתראות בקרוב.

בנך.

* * *

שלום רב יקירי.

שוב עלי לבקש את סליחתכם ואת סליחת החברה. שוב לא אוכל לכתוב להם וגם לכם. אסכם בשורות מספר.

הייתי צריך להוציא היום מכתב דחוף וארוך, כך שלא נשארו לי, אלא מספר רגעים לכתוב לכם. היות והיום ראיתם אותי, אין לי כמעט מה להוסיף לכם. נוכחתם בעיניכם שאני בריא ושום רע לא קרני. אני מבקש מכם מאוד לא לדאוג למה שאין לדאוג. אל תשימו לב למתיחות שיוצרים כאילו בחוץ ושאיננה בפנים. אתם ודאי זוכרים שביקשתי מכם בביקור הקודם לסדר את החבילה לסרג'נט שהיה לי חלק בהעלבתו. אני, כפי שסיפרתי לכם, לא פגעתי בו קשה, אני רק הייתי הראשון שניגש אליו, וביקש ממנו שיסלח, כי אנו רוצים להרביץ למשה מולכו, ושיסתלק מהמסדרון. אך עוד לפני שהוא הספיק לענות לי, ניגשו שאר החברה ודחפו אותו מהמקום.

הוא עוד באותו היום ביקר אותי, אני ביקשתי ממנו סליחה, והוא כמובן סלח. כעבור מספר ימים, כשהזמנו אותו לחדר לקבל את החבילה, הוא בא, אבל סרב לקבל את החבילה. הוא נשבע שלא ייקח מאיתנו שום דבר, היות והוא אוהב אותנו כמו את בנו, וגם כשבנו טועה, אין בנו יכול לפייסו בדרך זו, הוא סולח לבנו בלי כלום, וכך גם לנו. והוא סרב לקבל את החבילה.

למחרת הסבירו לו, שהיה לי ביקור בשבת, ואני סיפרתי לאימא, שמבלי כוונה העלבתי סרג'נט אחד, ואז היא החליטה לשלוח מתנה לאשתו. ואז הוא קיבל את החבילה. היום הוא פגש אותי, והודה לי מאוד מאוד בשמו ובשם אשתו, ושוב חזר והדגיש שאת אנשי החדר הוא תמיד העריך כבני אדם ישרים וטובים, ושלא נעז אפילו לחשוב שהוא כועס עלינו.

נו, בזה אסתפק הפעם. דרשו בשלום כולם ולהתראות.

בנכם.

* * *

13.9.47

שלום רב הורי היקרים.

ודאי ישיגכם מכתבי זה אחרי החג, וודאי ששיתפתם עצמכם בצערי-צערכם, כי בחג הראשון לאחר השחרור לא אוכל לבלות אתכם בחג, אך כנראה, שגם בחופש לא הכל מה שרוצים ניתן להגשמה. אני תקווה כי בחג הבא, בסוכות, אהיה בבית, אך גם זה עדיין בגדר תקווה, ולוואי שתגשם תקווה זו.

תשתדלו להודיע לי בדיוק מתי ובאיזה יום תתקיים חתונתה של חיותה. אני מקווה שבה אוכל להשתתף.

אצלי הכל בסדר ואין לכם מה לדאוג.

קבלתי מכם השבוע פעמיים דרישות שלום וודאי קבלתם גם ממני.
בזה אסתפק הפעם, כי קשה לכתוב, היות ורב האסור על המותר.
שלום ולהתראות.

דרשו בשלום כולם, ובפרט בשלומם של זלטה וצבי.
בנכם.

כתובתי: משק עיינות
דואר נהלל, הכשרת המכבי הצעיר
עבור ג'וני
המפוחית הגיעה בסדר גמור.

* * *

שלום רב יקירי 11.10.47

לא קיימתי את הבטחתי במלואה, ופיגרתי קצת במכתבי זה. היו גורמים שונים שעיצבו בעדי. אין תמיד התנאים מאפשרים להתרכז ולכתוב לכם, ולו גם רק כמה מילים.

אצלנו הכל בסדר. אני בריא ושלם ואין כל חדשות מיוחדות. אנו ממשיכים באשר התחלנו, ובקרוב כנראה נסיים ונחזור הביתה. יתכן מאוד כי בסוף החודש נראה בבית לחופש קצר.

שלום רב ולהתראות בקרוב.

דרשו בשלום כולם.

בנכם.

* * *

שלום רב, חבריה!

אני בא להחזיר לכם חוב ישן. נדמה לי שקצת חטאתי בשתיקתי הארוכה, אבל אני מתנחם שהחטא משותף לי ולרובכם.

מובן שאינני מתכוון לשתיקה המאונסת שבזמן האחרון, אלא לזמן שאפשר היה לכתוב ולא כתבתי, וכשכתבתי לכם לבסוף, הלך המכתב בדרך לא דרך, ונפל ב"שבי".

אתם יודעים בודאי, שדרכי הדואר שלנו אל העולם החופשי קצת משובשות, לא מספיק בול, ואפילו בול באחריות, כדי שהמכתב יגיע לתעודתו, כי "ביתנו" סגור ומסוגר. כתיבת מכתב נחשבת לאחד הפשעים החמורים בממלכתנו, מכאן גם נובע הקושי הרב בכתיבה, פן ייפול ויתגלגל ל... זה אחד מהדברים הרבים האסורים. פה מרובה האסור על המותר, אך על דבר זה, על החזקת הקשר עם העולם החופשי הם מקפידים מאוד. אך כל תחבולותיהם עולות בתוהו, והקשר קיים על אף הכל, גם אם נפסק לפרקים.

יש לי הרבה מה לכתוב לכם, פשוט אינני יודע ממה להתחיל, אבל דווקא על מה שרציתי מאוד לכתוב לכם, א יותר הפעם, עד שיתברר אם דרך הדואר החדשה סלולה ובטוחה. אנסה הפעם להעלות לפניכם אורות מעטים על "ביתנו" החדש.

בשעה 5:30 מצלצל הפעמון, אות הוא כי הגיע הבוקר. מיד לאחר הצלצול חייבים הכל לקום ולהסתדר בחדריהם בשורות למפקד או ל"תמם" בשפת בית הסוהר. הקצין עובר מחדר לחדר ופוקד את כולם, אם לא ברח חס וחלילה מישו.

רק לנו ה"יחס המיוחד" מתיר לשכב במיטות בשעת המפקד, מנהג שהפך לקבע וכמעט לחוק. רק אני הקטנצ'יק, כאחד התורנים המסכנים צריך לקום עם הצלצול, כשכולם עוד נוחרים, ולהתחיל בהכנת האוכל.

עד שעה 8 מסיימים את ארוחת הבוקר ויורדים לחצר. זו שעה אחת מהשתיים הטובות שאנו זכאים לצאת מתאנו ולהינות מאור השמש. שעה זו היא גם שעת הספורט, ומובן שאנו מנצלים אותה במלואה. אמנם המגרש קצת קטן (18X40), אך מגרש טוב למדי. זהו מגרש בטון המוקף חומות גבוהות מכל עבריו, כך שלאן ואיך שתזרוק את הכדור,

הוא תמיד יישאר בחצר, ואין צורך לרוץ ולהביאו, חוץ ממקרים בודדים.

אך לא רק במגרש טוב זכינו, אלא גם בקהל אוהדים נלהבים, שלא כל קבוצה זוכה בו. רובם אסירים שכבר שנים רבות יושבים בכלא, ועוד שנים רבות לפניהם. הם כבר רחוקים מאוד מהעולם החופשי. מובן ששעת הספורט מסיבה להם עונג ועניין מיוחד. הם מלווים את המשחקים בקריאות עידוד נמרצות, בייחוד מצטיין בזה הסרג'נט האחראי על החצר בשעה זו. הוא משמש גם כשופט במשחקים ושומר שהקהל הנלהב לא יפרוץ אל המגרש.

בשעה תשע, לקול צלצול הפעמון, אנו עוזבים את החצר ויורדים לעבודה. שעתיים ביום חייבים לעבוד - מי בנגריה, מי בדפוס וכה הלאה - או ביתר דיוק, חייבים להיות במקום העבודה. לעבוד עובדים רק כשהמנהל או אחד מסגניו עובר לביקורת. וכך, רוב הזמן עובר במסיבת רעים על כוס קפה עם בני דודינו הישמעאלים.

"תפאדלו יא שבאב" - זו הקריאה שמקבלים את פנינו עם בואנו לנגריה. לאחר שמסרבים פעם או פעמיים, לפי מנהג בני ערב, נענים להזמנה, והרינו בחברה הגבוהה של ממלכתנו, שבה יבואו רק הנכבדים שבאסירים, זאת אומרת, אלה השפוטים לחמש שנים ומעלה.

אנו נכנסים בין המסובים הנכבדים, רוצחים, גנבים ושאר מיני בריות מהעולם התחתון. מיד מכונת הקפה מתחילה לנוע, העבד מתחיל להתרוצץ להביא מים לרחוץ את הספלים. כעבור דקות מספר הקפה כבר עומד על האש ורותח.

במסיבות כאלה מופיע לעתים קרובות עבדול מג'יד, זהו הותיק שבאסירים, ולבואו כולם יקומו. כול אחד מפנה את מקומו ומזמינו לשבת. הוא מתיישב, אגב פליטת קללה ארוכה על האל הרע, שהשאירו זמן כה רב בין החומות האלה ואינו דואג לשחרורו. הוא ה"עבדיי" שבחבורה, כלומר הותיק והחזק מכולם. גובהו 1.60 - מטר, וגם עוביו בשאר הכיוונים אינו נופל הרבה מגובהו. את הקריירה שלו החל לפני 13 שנה בקשר לרצח ארלוזורוב. בחושבו שילך לתליה בין כך וכך על שרצח את רוצח אחיו, נתפתה לפיתויו של סטבסקי וקיבל עליו גם את רצח ארלוזורוב. אך השערתו נתבררה, והוא לא נתלה אלא קיבל מאסר עולם. אז מיהר והכחיש את השתתפותו ברצח. הוא גילה את כל הקנוניה שהייתה בינו ובין סטבסקי.

עכשיו הוא כבר בסדר, מעידים עליו חבריו, לאחר שנתברר לו כי הדרך הטובה והמהירה לחופש היא להתנהג טוב, אך בתחילה סרב להסכים למציאות החדשה. הוא השתולל כחית פרא בכלוב. האסירים והשוטרים רעדו מפניו. כל הממרה את פיו, היה מתחייב בנפשו. אך לבסוף גברה עליו יד השלטון, לאחר שבילה כמעט שלוש שנים בצינוק והוא נכנע. כעת הוא מתהלך במסדרוני הסוהר סר וזועף, אך שקט ומחכה לישועה כי תבוא.

וכך, תוך כדי סיפורי אלף לילה ולילה, העבד גומר בהכנת הקפה ומתחיל לחלקו. מובן שבתחילה, לפי מנהג הכנסת אורחים המפותח מאוד אצל בני ערב, נהוג להגיש לאורחים, שאני אחד מהם, אני לוקח את הכוס וממהר להגישה לזקן שבחבורה, או לזקן הרוצחים, או לזקן הגנבים. הוא מסרב, אך לאחר שמפצירים בו פעם ופעמיים, הוא נאות ולוקח את הכוס. כך ינהגו הישמעאלים - האורחים מקבלים לראשונה את הקפה, אך צריכים לוותר על כבודם ולהגישו לזקנים שבחבורה. לאחר שחולקו הכוסות גומע הזקן שבחבורה מכוסו, ואחריו מריקים כולם את הכוסות בגמיעות קולניות.

וכך עוברים ימים, שבועות וחודשים חולפים, כשיום רודף יום - הדומה לקודמו בדיוק.

עלי לסיים, כי השעה כבר מאוחרת. השוטר מאיץ בי, כדי שיוכל לכבות את החשמל. כולם כבר במיטות, רק אני עודני שרוי בכתיבה, כי חסד עשה עמנו הקצין הערב והשאיר את האור והרדיו אחרי השעה תשע.

כולם כבר שוכבים במיטות, כשפניהם למעלה לחלון המסורג הקבוע בתקרה, דרכו עוברת קרן אור הירח הפוקדת גם אותנו לפרקים. ומקשיבים, מקשיבים ברטט לשירת הנעורים האדירה הפורצת ועולה, פורצת וחודרת עמוק עמוק ללב ולנשמה.

ברגעים אלה, בערבים אלה, מתעוררים געגועים עזים לחופש ולדרור, געגועים המתרחקים מהמציאות, הופכים לחלום, חלום הפג כשעיניך נתקלות שוב בחומות הגבוהות והדלתות המסורגות.

שלכם, גידעון

* * *

שלום חבריה,

זה שעה ארוכה שהתכנסתי לפינתי, כדי לכתוב לכם כמה שורות, ועדיין לא העליתי אפילו שורה אחת.

ישבנו כולנו - מי בפינתו, מי ליד השולחן ומי ליד החלון המסורג, והקשבנו לתוכנית המיוחדת שהושמעה ברדיו למלאת שלוש שנים למרד גטו ורשה. הפעמון כבר צלצל, את הרדיו כבר כיבו, השוטר עובר מחדר לחדר ומכבה את החשמל. רק בחדרנו נשאר האור למרות שהתוכנית כבר נגמרה - עדיין יושב כל אחד במקומו, כששיר הפרטיזנים

שהושמע לפני דקות מספר, עדיין מהדהד חזק בלבו.

יש ערבים בסוהר, עת כל אחד מתכנס בפינתו ומתייחד עם עצמו, עם זיכרונותיו וכיסופיו, ויש ערבים, ואלה הם הרבים, עת יושבים כולם יחד ליד כוס קפה, ישירו וישחקו יחדיו.

הערב הוא ערב מאותם המעטים, שכל אחד מתכנס בפינתו לבדו, חולם והוגה בימים עברו, נזכר בזיכרונות העבר השמחים והעצובים, ועורג לעתיד המיוחל.

ודאי יעניין אתכם איך אנחנו חוגגים פה את חגיגתנו: החגים מתחלקים פה לחגים "רשמיים" ולחגים "בלתי רשמיים", כל החגים הכלולים בתנ"ך הנם רשמיים, ואלה שנוספו אחרי חתימת התנ"ך הם בלתי רשמיים, ולכן גם אסורים הם. הם מחוץ לחוק. פסח הוא בתורת חג מוכר גם בעיני העם השליט, ולכן מותר לחוג אותו אפילו בצוואת. כך, שבערב פסח התאספנו כולנו, כל היהודים שבסוהר - גנבים, רוצחים, משוגעים ועוד מיני בריות מהעולם התחתון - ליד שולחנות ערוכים מכל טוב. בא רב מהחוק, שקרא לפנינו את ההגדה וניהל סדר מסורתי. החברה לא הייתה כל כך נעימה, אבל קצת מעניינת...

אבל יש חגים ומועדים שנקבעו אחרי חתימת התנ"ך, ואחד מהם הוא ה"1 במאי". ולכן אוסרת הרשות לחוג אותו. אך אנחנו לא הודינו ולא הסכמנו לחלוקה הזאת. אנו מודים אומנם שנשללה מאיתנו החירות הפיזית, אבל לא נודה ולא נסכים, שגם את חירותנו הרוחנית יקצצו.

הודענו להנהלת בית הסוהר, שאת חגיגתנו ומועדינו נקבע אנחנו ולא הם, ונחוג אותם בדיוק כמו שחוגגים אותם כיום בחוץ.

וכך קרה גם ב-1 במאי זה. הודענו מראש להנהלת בית הסוהר שלא נרד לעבודה. תשובה על הודעתנו זו לא קיבלנו. רק בבוקר, עת ישבנו והקשבנו לקריאת דו"ח של ועדת החקירה מעיתון שגונב בחשאי השכם בבקר, התפרץ לפתע המנהל לחדרנו בצעקות: "לרדת לעבודה"! הוא פקד ואנחנו סירבנו. הוא התרתח וצווח, שאם לא נרד לעבודה, הוא יאסוף את כל שוטרי הסוהר ויורידנו בכוח, ואם הם לא יספיקו לזה - הוא יביא צבא מהחוק. הודענו לו תשובה שאינה משתמעת לשתי פנים - שלעבודה לא נרד ויהי מה. הוא חשב רגע ולבסוף התחרט. לא הביא שוטרים וגם לא צבא. רק פקד להעביר אותנו לצינוק על שהפרנו את תקנון הסוהר. וכך פרח חשש כבד מלבנו.

חששות כבדים אפפנו השנה, שיתכן ונצא פתאום לחופש ולא נדע טעם צינוק מהו. והנה חלפה הסכנה הזאת. טעמנו גם את טעמו, אומנם זמן קצר, אבל בכל זאת טעמנו. התראינו עם חיותיו השונות והמשונות, עם פשפשי הרבים, שחלק גדול מהם ודאי ותיק יותר מכל אסיר בסוהר והתראה והכיר עוד את ימי התורכים.

הצינוק הוא חדר קטן, כלא בתוך כלא. אורכו שני מטר ורוחבו מטר אחד. דומה לכלוב אפל - קו אור לא יחדור אליו. האוויר רטוב, הרצפה והקירות קרים, כך שאינך יכול לשבת אלא לעמוד או להלך, כיוון שאת השמיכה ואת השמיכות מוציאים השכם בבקר ומחזירים אותם רק ללינת הלילה. לרוב מלווה העונש בצינוק גם בקיצוץ מנת המזון, ואתה מקבל רק לחם ומים, וכך הוענשו אנו. בזמן שחילקו את הפיתות, חלק סירב לקבל, ואלה שקיבלו, השתמשו בה כמחסום בפני הרצפה הקרה, וכך ישבו עליה.

אתם ודאי יודעים, שאנחנו לא קורצנו מעור אחד, ולא כולם "סוציאליסטים", בינינו יש גם "קפיטליסטים". אך סולידריות נהוגה אצלנו, וכיוון שידענו ששבייתה ב-1 במאי תלווה גם בעונש, לכן הצטרפו כולם. כך נהוג בסוהר, יחד בחדרה ויחד במצוקה. כשהוכנסנו לצינוק נשמעה אנחת וידוי מאחד החדרים, בו ישב "קפיטליסט צעיר": "עשרים שנה הייתי קפיטליסט וטוב היה לי. יום אחד ניסיתי להיות סוציאליסט וראו לאן הגעתי".

אני מוכרח לסיים, כי השעה כבר מאוחרת. אבל נדמה לי שאם אסיים כך, תקבלו תמונה לא ברורה ולא נכונה על הסוהר. ידמה לכם ודאי, שכל חיינו כאן הם צינוק, צעקות ודברים דומים לאילה, אבל זה רחוק מאוד מהאמת ומהמציאות, וגם כשקורים מקרים כאלה, הם רק גורמים להרמת מצב הרוח שבלאו הכי מרומם, לחישול הרצון ולתקיפות ההחלטה, כי גם כשנמצאים בין החומות, נמשיך כאשר החילוננו...

שלכם גדעון

* * *

...אמש נפגשנו במסיבת חברים. ישבנו, כל "בני המשפחה", סביב שולחנות ערוכים. במקום מפות שימשו שמיכות אדומות, ועליהן כל טוב. אף יין לא חסר. לחיי מה נרים כוסנו הפעם? - אכן, בזמן האחרון נודמן לנו להרים כוס לעיתים קרובות: לחיי המפעל המשותף, לחיי הימאים שלנו, לחיי הספינות שבאו, לחיי המעפילים ארצה. ועתה? ... עתה נרים כוסנו לחיי "אמנו", לחיי זו שבשמה ובשליחותה אנו כאן, בין החומות, לחיי החזקה והאמיצה, לחיי החטיבה!

מכתבנו הפעם מיוחד למאורע הפגישה עם "אנשי שלומנו" כאן.

רק לפני שבועיים הרימונו כוס לחיי חברינו שהשתחררו באותו יום. הסתגלנו כבר לחיי המעצר, ואין אנו מתרשמים ביותר מהופעת חדשים ומיציאת ותיקים - ואילו הפעם היה זה מאורע גדול: כשיצאנו לחצר ראינו דמויות מוכרות, פנים שזופים וגלויים, שהכריזו על עצמם אף בלבושם.

יש משהו מיוחד בהופעה שלנו, המבדיל אותנו מכל הסובב.

וכאב הלב לראותם כאן - כי עוד זכור לנו אותו ליל, כשאנו נרדפים על פני הים ע"י אוניית משחית, נאבקים ברוח הצפונית השורקת ומאיימת להפוך את סירתנו בכל רגע. עוד זכור לנו אותו יום בו הגענו לבין גדרות התיל, חיוורים, בלתי מגולחים, עייפים עד מוות. מאותו יום חלפו ימים הרבה, ימים שהיו מיועדים למשהו אחר, למשהו יקר, והלכו כאן לטמיון. היש שילומים לזאת? וכולנו צעירים, תאבי חיים ופעולה...

טוב לדעת, אפוא, שבשעת הרמת כוס מרימים עימנו את כוסם רבים אחרים, לחיי המשותף, המלכד ומאחד אותנו לגוף אחד. יש משהו בהרגשת האחדות הזו ההורסת כל מחסום ומחיצה העשויים בידי אדם, והנותנת לנו לחיות יחד אתכם.

רק אתם עזרו לנו: לא די לנו בהערכות על מצבנו הפוליטי. רוצים אנו לדעת את כל המתרחש, לחוש את פעימות הלב של המפעל. רוצים אנו לדעת מה נעשה באוהלנו, מה נשמע בגבול הצפון ועל פני הים.

דרישת שלום לכם ממשפחתנו שגדלה מעט, ויודעת לחיות, להיעצם ולשמוח כגוף אחד, חי, מלוכד ולוחם.

* * *

... מצב הרוח קצת "מזופת" בזמן האחרון. מורגשת מועקת מה, ופעמים אף יותר מזה. יש רגעים ונדמה לנו, שאין טעם בשיבתנו כאן, שאין טעם לישיבת כל אלה הנמצאים מאחורי סורג וגדר תיל; שלטרון ורפיח, עכו וירושלים התרוקנו מתוכנם, ושאנשינו "יושבים" שם בלי טעם ותכלית. חונכנו גם להקרבה גדולה יותר מאשר ישיבה בכלא. אבל יש רגעים ונדמה לך, שהנה חל איזה "ניפוץ" בערכים אלה...

איך יכולים אתם, איך יכולים היישוב ותנועת המרי שלו, לשתוק ולשבת באזלת יד כשמעפילים נרצחים בחופי הארץ ומגורשים ממנה? - הלא נשבענו כי ימי "אטלנטיק" לא יחזרו עוד! והנה הם חוזרים - ואנו מחשים. ודאי קשה מאוד הרגשתכם בחוץ, אך, האמן, הרגשתנו כאן, בסוהר, קשה שבעתיים...

שמות יפים, שמות קדושים, ניתנו לספינות המעפילים, וטעם מר מאוד בהרגשה כי שמות אלה נושאים את חרפת הגירוש, ובארץ אין נוקפים אצבע וחוזרים על המליצות: "לא נשלים", "לא נכנע" וכו'. כתוב-נא, אם אתה יודע, האומנם חושבים להשאיר כך את הדברים ולהשאיר את המעפילים בודדים במלחמתם?

ג'וני

ג'וני / חיים גורי

הלילה שוב ראינו את פניך, חברנו ג'וני.
הערפל עבר עם רוח ההרים, וכוכבים זרחו אל מול פנינו,
השביל עלה אל קו הרקס הלילי.
בדרך אל העיר הבהוב אורות של חג, רענו ג'וני.
הזכרנו את שמך, חשבנו: הוא אינו בינינו,
אכזר ואל-שני זכרם של הנופלים...

עכשיו עוברים אנחנו בהרים האלה
זקופי קומה ושוחקים, הפחד התרחק מנוף ביתך.
הנה נבואו הגשמים ויעלו פרחי הסלע התרוגים.
הנערות תצאנה צטורות זרים במטפחות של תכלת,
והאביב נבוא, יפה הוא אביבה של אדמתך,
והלילות יראו אורות רבים, וקול המון, וזמר חוגגים.

עכשיו נדמה כי קשת בענן מצוק אל צוק הופיעה.
גם הילדים קוראים: הביטו, קשת... קשת,
וההרים יגאו באודם הזריחה...
גם אנו נעמוד צרובי פנים ומשחירים מפית,
שבעי קרבות, רציניים יותר, נושאי חגור ונשק,
ואת עינינו יסגור האור והדמעה המלוכה.

הו, רענו ג'וני, רבים אינם, אינם.
שותקים אנחנו, מה נאמר אליך?
חילים אנחנו, אלמונים מאוד.
באנו לספר לך כי התפקיד נשלם,
נוסעים חפשיה בדרך אל הרקס
והשלום קרב לבוא על פני האדמה הזאת.

הנה קריאת כוון קוראים אנשי הנגב
מגבול הישימון עד המדבר, עד סדום.
ומטרשי ההר צפונה ועד סלעי הים
אור לפידים, הבט, וזקוקין פורחים מנגד.
ואנו מביטים שותקים, רק שפתותינו רועדות,
וכידונינו מושכים אט אט לנדנם.

על כן הגענו להיות עמך הליל.
בטנם נחזור איש איש אל אהלו - נקשיבה רגע.
הנה נדם הרוח. הארנים צופים את נפילת הטל.
שמות רבים ב"קסטל", ב"רדאר", ב"כביש ירושלים",
רעות עולה, חובקת את כלנו באין הגה,
ואישונים זורחים מתוך העלטה.

ג'וני / חיבור שנמצא בגנזך המדינה

בשנת 1946, כשהישוב היהודי בארץ התחיל להתנער ולפרוק מעליו את כבליו ממחנק השלטון הבריטי בארץ - התארגן כוח מזוין אחיד להלחם בכל הדרכים לגרוש הבריטים מהארץ.

מאות צעירים נהרגו, ואלפים נפלו בשבי האויב. רבים הושלכו ועונו בבתי הסוהר הנוראים אשר בארץ, ואחד מהם - בור הכלא המפורסם והזוועתי אשר במגרש הרוסים בירושלים, ששם שכנו כאלף אסירים פליליים: רוצחים, אונסים וגנבים מהעולם הערבי התחתון - מהכי גרועים ומפורסמים.

ובין חלאת אדם זו הושלכו כחמש מאות מטובי צעירינו ובנינו - בנים יקרים ועדינים לעם - שנתפשו במחתרת ונשפטו מ- 3 ועד 12 שנות מאסר.

המרתף-הבור ששימש למטרה זו, היה כולו בתוך האדמה. מסדרון צר במורד עם חדרים משני צדדיו" שכל אחד היה כ- 4X3 מטר, בלי חלונות, חשוך, עם דלת ברזל כבד ומסורג.

בחדרים אלה שכנו כארבעים אסירים, בשכיבה, אחד צמוד לשני, על מחצלות קלועות מסמרטוטים. ובפינה - חבית לעשיית צרכיהם של כל שוכניו. האסירים היו נמצאים בחדרים אלה משלוש אחר הצהריים ועד 6 בבוקר - כלואים על מפתח, ושומרים עליהם שוטרים ערבים ממושמים.

בוקר בוקר היו מסתדרים בסך, מתרחצים, מקבלים פיתה וזיתים, תה שחור, ואוכלים בעמידה. המאושרים שבהם נכנסים לעבודה במרתף הזה. השאר חוזרים לחדריהם.

העבודות היו - קליעת סמרטוטים למחצלאות, סנדלרות, דפוס, חייטות.

לכל מקצוע מדריך ערבי, וכל המדריכים כפופים לסרג'נט בריטי, והמנהל הכללי החולש על בית הסוהר הזה - אנגלי בשם קפטן צ'רלטון - איש בגיל העמידה, נשוי וחשוך ילדים. אדום, שתיין וויסקי מובהק עם פנים אדומים, מתהלך תמיד בחצר בית הסוהר עם שוט קלוע ביד, מקלל, מגדף בכל השפות, וקולו הצרוד מדרדר למרחקים. מטיל פחד על כל יושבי החלד הנבזה הזה.

בימים ההם היה הישוב העברי אחוז דאגה ובהלה בנפול המגינים היעילים, שרבים מהם עמדו בעמדות מפתח, שלא הייתה להם תמורה, וחפשו דרכים לשחרר את הבנים היקרים מידי השוטים הבריטים. ועמדה לכותב הטורים האלה הזכות לעמוד בפרץ על ידי קרבתו אל הנציב העליון הבריטי ואל עוזריו בארמון הממשלה.

עבודתי בתור מנהל המשק החקלאי והגנן הראשי במקום הביאתני יום-יום במגע אישי עם הנציב.

בוקר בוקר היו מביאים אותי לארמון, וכבר בשעה 7:30 היה עלי להתייצב ולטייל עם הנציב הבוס שלי בגנים, בחורשות, ובמשק הנהדר של כ- 400 דונם, להחליף דעות, לשוחח פנים אל פנים ולהקשיב לבקשותיו של הממונה עלי - ובשטח שלי היה מוצא את המרגוע, הסיפוק וההתפרקות מהמתח של הדאגות והחובות הממשלתיות שהוטלו עליו ע"י הממשלה המרכזית הבריטית באנגליה.

היינו משוחחים על הטבע, הצומח, ביצוע הפעולות שביקש לעשות במשק. ובין עניין לעניין, כשהשעה הייתה כשרה, הייתי מביע את השקפותי, שתמיד הקשיב להן בתשומת לב רבה.

מפעם לפעם הייתי "מגניב" ידיעות מהרחוב שלנו בכדי לשמוע את תגובתו על עניינינו. לפעמים היה מטיף לי ולנו מוסר על התנהגותנו, ולפעמים היה רוצה לשמוע פתרון אפשרי למצב המעורפל, ואז היה עלי לשקול בזהירות יתר - לקלוע אל מבוקשנו - בהצעות שונות.

ובהזדמנות אחת סיפרתי לו שבבית הסוהר המרכזי בירושלים נמקים כ-500 צעירים עבריים שנתפשו בקלקלתם, והיה אפשר "להחזירם למוטב" אילו היו מקנים להם את מקצוע החקלאות והגננות כתוספת למקצועות אשר קיימים במקום.

ובאותו מעמד שאלני אם הייתי לוקח על עצמי לארגן ולבצע את הדבר הזה ולהגיש לו תוכנית מעשית בקשר לזה.

ניגשתי מיד לתכנן את המבוקש, ובתוכנית - להביא לגני הארמון יום-יום כ- 50 אסירים מלווים בשוטרים ערביים, והם יועסקו בכל הענפים במשק בעבודות מעשיות: גני פירות, ירקות, פרחי קטיפה, מדשאות, גולף, טניס, יער, לול עופות - יונים וציפורים שונות, דיר חזירים, צאן, בריכות דגים וחיות שונות.

הגשתי את התוכנית למזכיר הפרטי והוא הפגישני עם מר סקוט - המנהל הכללי של בתי הסוהר בארץ - לשיחה על הנ"ל יחד עם מאמצנו מר צ'רלטון, וסודר שאבוא יום-יום לבית הסוהר לקבל את האנשים שחתמתי עליהם, על

אחריותי.

בוקר-בוקר הייתי נוהג לבוא לבית הסוהר ולשוחח עם ראשי המדברים שהיו מאורגנים בקבוצות - הגנה לח"י ואצ"ל, עם ועד המייצג את כל החברים, ואלה היו נותנים את המספר המבוקש להם במקום. כאשר קבוצות היו באות אלי בכל בוקר - חמישה בקבוצה עם שוטר מזוין ערבי לכל קבוצה, הייתי מעסיקם בכל העבודות במשק החקלאי - לשביעות רצון של כל המעוניינים בארמון.

הייתי מרצה לאותם האסירים בכל תורת החקלאות, ואלה רושמים את דברי. והיו מקבלים ציונים והעלאות בדרגות למצטיינים, ובפרט לאלה שהישוב היה זקוק להם ביותר.

והייתי משפיע על המדריכים הערבים בבית הסוהר לתת גם ציונים, בכדי שאוכל לרכז את הרשימה ולהגיש לפני הנציב העליון לפני חג המולד - ראש השנה האזרחי, ויום הולדת המלך והמלכה - עם האפשרות לקבל חנינה ולשחרור.

באופן זה שוחררו במשך שנת 7-1946 כארבעים מטובי בנינו. גם נעזרתי לא מעט בקשר לנ"ל ע"י קפטן צ'רלטון, שהתיידדתי איתו במיוחד ע"י סידור גן פירות וירקות ופרחים בחצר בית הסוהר, שהיה מתגאה בו - וסיפקתי את כל הדרוש למטרה זו.

בגן הזה הייתי מעסיק את האסירים "המסוכנים ביותר" משלנו, שהיו שפוטים למעלה מעשר שנים, ולהם לא ניתנה האפשרות לעזוב את חצר בית הסוהר.

באופן זה הייתי נכנס ובא בין צעירינו, מביא ומוציא ידיעות חשובות שהישוב היה זקוק להן ביותר בימים ההם.

את צ'רלטון העריץ, ששלט בלי מצרים - "קנייתי" את הידידות הנצחית בינינו בכך שהמלצתי בתוך הארמון, על ידי ידידי הערבי במקום, שהיה ממונה להגיש בכול שבועיים רשימה של המוזמנים למסיבת קוקטיל במחיצתו של הנציב העליון, ליהודים, נוצרים וערבים - להזמין את צ'רלטון ורעייתו.

להם זה היה הכבוד הגדול ביותר להתגאות לפני כל הפקידים הבריטיים, בהראותו את כרטיס ההזמנה המוזהב עם כתר המלכות, לבוא עם אשתו בלבוש חגיגי וללחוץ את יד הנציב העליון בארמון, לשנות ולשוחח אתו פנים אל פנים.

ואת תשלומי קיבלתי ממנו.

בימים ההם פנו אלי רבים מהישוב לעזור בשחרור בניהם מהגהינום הבריטי, ואחדים מהם - אנשי קרית ענבים. להם, אחד מהבנים היקרים, קצין מבצעים, בין יחיד לאימא ואבא, "ילד שעשועים". הבן הזה, בשם הכינוי "ג'וני", גדעון פ. , שהיה שפוט לשנים רבות והיה "מהמסוכנים" בבית הסוהר, ואותו סידרתי לטפל בגינתו של צ'רלטון בחצר בית הסוהר.

גאה מאוד היה ג'וני, וקשה היה לשכנע אותו ש"יתחנף" קצת למנהל האנגלי - לטובתו ולטובת הוריו והישוב - "שיתפקע המזוהם האדום ולא אלקק אותו" - וקשות היו לי המלחמה אתו והמשימה שלקחתי על עצמי להוציאו מבית הכלא.

סידרתי לכן בכל מיני תחבולות, ובעזרה קיבלתי בכתב מאת צ'רלטון, שג'וני הוא, לפי הנהגתו הטובה ויושרו וידיעותיו הרבות במקצוע, ראוי להמליץ עליו לפני הנציב העליון לשחרור. כן קיבלתי מכל המדריכים הערבים מבית הסוהר המלצות כאלה. וכמובן, ממני אות הצטיינות. והוא שוחרר וחזר לקיבוץ ולהוריו, ולא היה קץ לשמחה.

לימים, כשנפגשתי איתו אחרי השחרור, שאלתי איך הוא מרגיש אחרי כל מה שעבר עליו, הוא ענני, שחסרים לו שני דברים: החבית המשותפת שבחדר האסירים, שבה עשו את צרכיהם, והפנים האדומים של צ'רלטון בכדי לירוק בהם.

נפגשתי עם גדעון לבסוף, לדאבוני הגדול, לא בחיים - במבצע לילה על הקסטל הוא הראשון שנהרג. הגורל המר הביאני במשך הזמן לטפל בבית הקברות של קריית ענבים, ושתלתי למראשותיו את הערוגה הזעירה הנצחית לזכרו - לזכר חבר יקר ובן אבוד להוריו, לקיבוץ ולעם כולו.

אגרונום יוסף כ.